

Помордованим, Ограбленим і Вигнаним з Рідної Землі в акції «Вісла»
в 1947 році – у 50-у річницю нашої трагедії –

Редакція «ВАТРИ»

ВАТРА

ISSN 1232-2776

„Ту мене мати породила,
солотким молоком кормила,
ту хочу жити, умирати,
де жили мій отець і мати”.

Рік VI, № 1 (16), січень 1997 р. Видання Об'єднання лемків у Польщі, Горлиці

*Радісних Свят Різдва Христового,
Щасливого Нового Року 1997 і Йордану
Об'єднанню українців Польщі,
Союзіві українців Підляшшя,
Вишитким Лемківским Організаціям світу,
нашим Членам, Читачам, Авторам, Дописувачам,
Кольпортерам і Вишитким Лемківским Родинам
жичиме Господньої Радости, Благодати,
Доброго Здоров'я, взаємної Любови і Мудрости.*

Христос Раждається !

Редакція «Ватри»

Головна Управа
Об'єднання лемків у Польщі

Читайте у «Ватрі»:

М. Ковальський – Меншинний семінар	2
Іван Красовський	5
І. Головачак – Улюбленець Кліо	6
М. Ковальський – Федералізм...	7
Вітаємо ювіляра Осипа Величка	10
Л. Галь – Спроби організування...	12
Л. Галь – Умови виселення...	17
Лемківська хроніка	20
Є. Чорнакец – Łużyczanie...	21
Антоніна Слота – вірші	26
С. Мадзелян – Хрестини	27

Іван Головачак

Передноворічне

Рік старий націлений прощатись –
Вже рихтується в дорогу.
Скоро будем Новий зустрічати
Біля рідного порогу.

То подякуймо старому щиро,
Бо зумів нам хліб вродити.
Наділив нас найдорожчим –
миром
І дозволив рік прожити.

То ж спасибі, старий діду-роче,
За усе, святе, приємне,
Що нас гріло в днини так охоче,
Наче сонечко щоденне.

Передай нас милий в будуче
Часові нового року.
Хай веде людей в дзвінке будуче
І не зробить в хиби й кроку.

Хай поможе повернути в гори
Наших лемків-верховинців,
Заспівали щоб простори
І раділи на газдівці.

Бо немає кращого на світі,
Як в рідненім краю жити,
Й пити світло сонця в різноквітті,
І землею дорожити.

То прощай, старенький роче
сивий!...

Дай здоров'я нам, Новенький,
Щоб усі були лишень щасливі,
Мов те птаство веселенькі.

Меншинний Семінар для слов'янських національних меншин

проходив в Шмохціцах коло Будишіна (Бавцен, південно-східня Німеччина, поблизу польсько-німецького кордону).

Організували його «Домовіна» Союз Серболужицьких Організацій і Федералістична Унія Європейських Національних Меншин (ФУЄНМ).

Організатори запросили між іншими Об'єднання лемків, що його було прийнято до ФУЄНМ на Конгресі в Тімошвара (Румунія) в травні 1996 р. і голова п. Василь Шлянта доручив мені поїхати туди як представникові ОЛ.

До лужицьких сербів я виїхав у вівторок 15.10.96 увечері і вспів ще забрати подорозі з друкарні в Новому Санчі свіжу «Ватру».

В четвер 17.10.96 о 7,08 вранці я виїжджав успішним поїздом з Вроцлава в напрямку Дрезна. По недовгих лагодженнях на кордоні в Згожельцу-Герліц я вже в Німеччині. Тут згадав я, як то 51 років тому назад осінню 1945 року я в групі повертаючих з робіт в Німеччині переходив туди пішки провізоричний міст на граничній Нисі.

Краєвид горбкуватий, гарно загосподарований. Минули Лебау і двадцять кілька мінут по 10-ій я вже в Бавцен-Будишіні. Мене – прибулого з Польщі – вражають двомовні написи на двірці а потім і назви вулиць і деяких крамниць. На пляні міста, що на двірці, я побачив, що до «Домовіни» на Поштової площі (Постпляц, Постове наместо) зовсім близько. Я пішов вулицею Бангофштрассе, по лівій руці минув «Сербські Інститут» а за хвилину і знайомий мені зі знімка у «Ватрі» будинок «Домовіни».

Входжу до середини і за кілька хвилин вітає мене п. Юрій Луцанський, що його пізнав я на фестивалі в Лігниці. Запровадив мене до світлиці, пустив фільм «Грудка леду» (це про лужицьких сербів) а потім оглянув я деякі серболужицькі публікації і п. Юрій

попросив мене на обід. Подорозі познайомив мене з прибулими з Румунії сербами: п. Драган Чіпунскі, голова Демократичного Союзу сербів в Румунії, п. Мілорад Путніч, журналіст, п. Тетяна-Весна Мятів. Ми зіли обід в ресторані, що в цьому ж будинку і пішли оглянути місто і його архітектурні пам'ятки. Згодом п. Юрій завіз мене автом до Шмохціц (серби поїхали своїм автом). Подорозі я оглядав місто і краєвид за містом. По 6-и кілометрах ми вже в Шмохціцах – через відкриту браму ми віхали до Вишкільного Центру – «Дім Єпископа Беннона».

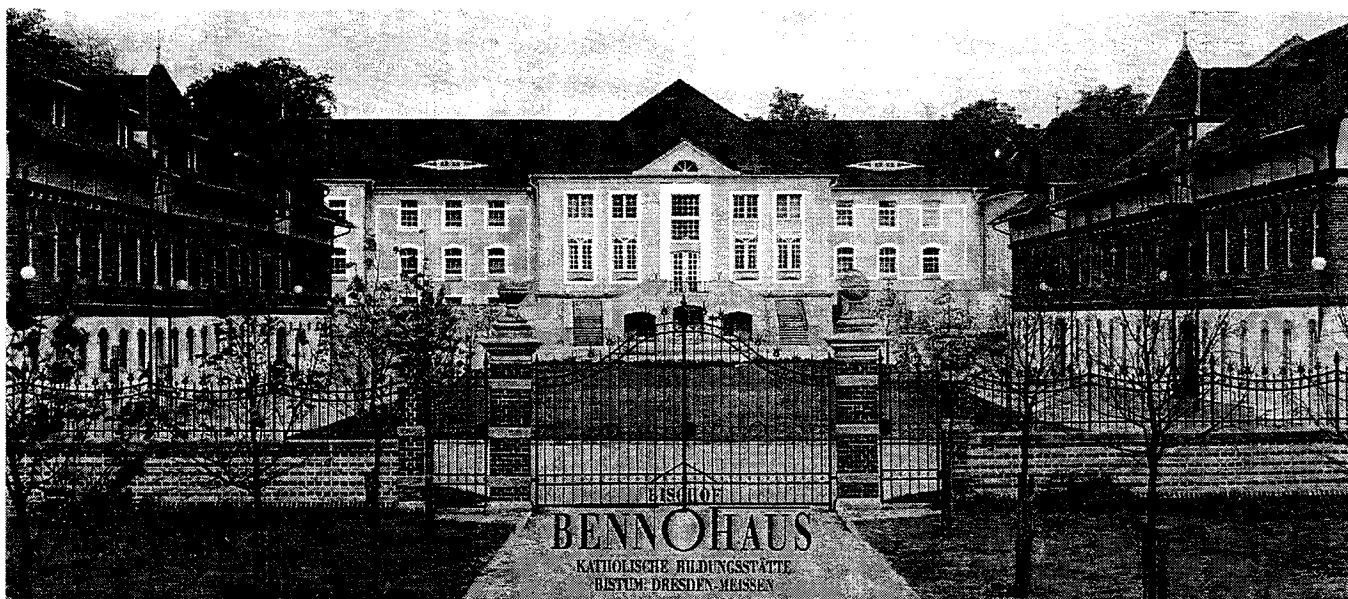
Св. Беннон, єпископ – християнізував лужицьких сербів (7 ст.) і вважається апостолом і патроном і лужицьких сербів.

Сам обект-осередок – власність католицьких єпископів – в останню війну знищений дотла, недавно відбудований. Колишні стайні-хліві перебудовані на конференційні і семінарійні зали, готелєві кімнати з високим стандартом. В кожній кімнаті лазничка, туалет, телефон, на стіні хрест, на столі Біблія.

Приїжджають інші учасники. Після закатерування і вечері запізнавальний вечір з холодними напійками (води, пиво, вино).

Тут прийшла також п. Єва Марія Чорнакец, редактор культурного часопису «Розгляд», з якою я познакомився в Лігниці. Я дав їй принесену «Ватру» (де її стаття в польському перекладі). На другий день мені дали місцеву вечірню щоденну газету «Сербске Новіни», де на 1-ій стороні були вже інформації про семінар і запізнавальний вечір а на 2-гій стороні і вінета (титульна сторінка) «Ватри» зі серболужицьким привітом учасникам семінара і короткий коментар до цього.

Учасників семінара вітав голова «Домовіни» п. Якоб Бранкачк, а місцеві лужицькі серби дали малу культурну програму – співали серболужицькі пісні

Шмохціце к. Будишіна: Дім єпископа Беннона – католицький вишкільний осередок єпископства Дрезно-Мейсен.

SERBSKE NOWINY

П'ЯТК, 18. ОКТОБРА 1996

НЈЕВОТВИСНЫ ВЈЕЧОРНИК ЗА СЕРБСКИ ЛУД

ЛІТНИК 6 · ЧИСЛО 205 · 0,55 ІП

Zastupnacy słowjanskich mjeńšin z wosom krajow wuradžuja z Domowinu a FEUN

Zhromadnosć mjeńšin skrućeć

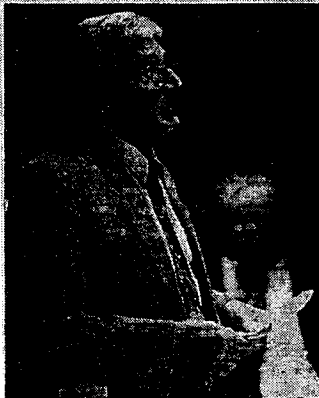
Smochćicy (SN/M.L.): „Wšitke narodne mjeńšiny maja při wšej wšelakorosci tojsto zhromadnych problemow. Majorita našich krajow wo nas přemalo wě a so tež za naše problemy malo zajimuje. Nimamy stajnje dobrou lobby w našich knježerstwach a wotpowědne zrozumjenje. Tole móhło škódne być. Tohodla stej solidarita a wuša zhromadnosć mjez narodnymi mjeńšinami wosebje wažnej. Zadamy sej skutkownu podpěru našich prócowanjow wo spěchowanje narodnje identity.“

Předsyda Domowiny Jakub Brankačk wuzběhny to wčera wječor při zahajenju seminara słowjanskich narodnych mjeńšin z wosom europskich krajow, kotrež wotměwa so na přeprošenje Domowiny a Federalistiskeje unije europskich ludowych skupin (FUEN) hač do njedźele w Domje

gan Zsupinski. Dale wobdźěla so na wuradžowanju zastupnik Zjednoćenstwa Łemkow w Pólskej redaktor Michał Kowalski, Františka Chocholáč z Rady Polakow w Čěskej republice a sekretar Skupiny Słowjencow w Italskej Petr Rustia. Zwjazk Polakow w Litawskej reprezentujeta předsyda Ryszard Maćiejkianiec jako předsyda a redaktor Tadeusz Andrzejewski. Wšitkich wobdźělnikow je tohodnja wiceprezident FUEN a městopředsyda Domowiny dr. Ludwig Ela wčera wutrobnje wital. Serbja zaspěwachu swojim hjošcom tojsto lóštnych spěwow.

Dr. Ela rozložil džensa dopołdnja w přenim přednošku seminara narodnoprawniske rjadowanja w Němskej a za Serbow. Při tym wuzběhny, zo su narodnostne prawa měritko za demokraciju. Mamy w Němskej 250 000 přisłušnikow narodnych mjeńšin, mjez nimi 70 000 Sinti a Roma, 60 000 Serbow, 50 000 Danow a 15 000 Semerofrizow. Jednaćel Domowiny Burnat Cyž přednosowaše wo „Clach, strukturach a džělowych wašnjach organizacij narodnych mjeńšin jako zastupnicow jich zajimow“, hlěwaje na zakładze skutkowanja Zwjazka Łuziskich Serbow. Zapóslanc Europskeho parlamenta Stanislaw Tilich mješe třeci přednosk wo wunóškach prócowanja kodifikowanja narodnostnych prawow na

(Dale na stronje 2)

Předsyda Domowiny Jakub Brankačk witaše wobdźělnikow.

biskopa Bena w Smochćicach. Na wuměnje nazhonjenjow wo prawach a praksy škita narodnych mjeńšin wobdźěla so nimo wodzacych wosobinow Domowiny předsyda Zwjazka Polakow w Němskej Tadeusz Hyb z Bochuma. Ze Zwjazkoweje republiki Juhošłowjanska zastupujeta předsyda Beja Tonković a prof. Sanja Lulić Demokra

Přednjošćo... (Dale na stronje 2)

Direktor Serbskeho muzeja Tomasz Nawka je wčera wječor na dudach zapiska Městopředsyda Domowiny Lenka Nowakowa (naltwo) a Manfred Hermas Rownoho mójnje Slepjanske pěsnje sobu spěwajať. Foto: SN/M. Bulani

П'ЯТК, 18. ОКТОБРА 1996 SERBSKE NOWINY strona 3

Незагнана Украина – мрія покоління, страждання і мучеництва смерті. Відійшовши від цього часу, наша велика радість. Милосердя, Боже Великий Єдиний, нам Україну храни!

ISSN 1232-7776

БАТРА

„Ту маме мати породила, солідним милоком кормила, ту кону жини, умирати, де жили мій отаць і мати“

Створено в місто Ужгород Мешинского Сьєднїца для Сьєднїцкїх Народных Мїшнїцкїх а дїал 17-20 жовтня 1996 року в Сьєднїцкїх-Буднїцїх (Басїцї, Нїмеччина).

Witaminy z wstroby. Wale schadzowale, przemy Wam plodne waradzowanje, kas też struwota a dżępawke. Wam a Wšitkim swójim!

Redaktor wbatras

П'я. V, № 4 (16), квітень 1996 р. Вийдені Об'єднані Служби в Польщі, Горлиці

Druzy wo nas Lemkojo witaja tež serbsce

Budyšin (L/SN) Mjez zastupjenimi słowjanskich narodnych mjeńšin europskich krajow na seminarje w Smochćicach su tež Lemkojo, kotriz ze swojim časopisom „Watra“ wobdźělnikow seminara wosebje witať (hlěj faksimile). Na jeho přenjej stronje wozjewjeja so witańske słowa w rěči Lem-

ko a serbsce. Přeni raz moźa čitarjo tutoho w Pólskej wuchadzaccho časopisa, kiž štyri kroć wob lěto a nětko jako pjaty lětnik wuchadza, wobsernje čitać wo Łuziskich Serbach. Na štyroch stronach zeznajomja so z nastawkom Jěwy-Marje Cornakec wo Serbach jako słowjanskim mjeńšinje w Němskej a z citatami ze zakonstkich postajenjow Sakskeje a Braniborskeje nastupajo Serbow, kotrež wozjewjeja so w pólskej rěči. Přidate su karta domizny Serbow a foto Serbskeho domow w Budyšinje a Choćebuzu.

a п. Тадеуш Навка (директор серболужицького музею в Будишніні) грав на «дудях-кози» серболужицькі мелодії.

Тут познайомився я з д-ром Людвігом Еля, віцепрезидентом ФУЄНМ (він візитував ОЛ – побував в Горлицях, в Ждині на ватряному полі, в Ганчові), з хорватами в Воеводіні в Югославії п. Бела Тонковіч, віцепрезидент ФУЄНМ, проф. Санія Люліч, хорватами з Австрії (п. Агнес Цсенар, п. Єлька Перусіх), словенцями з Австрії (п. Андрей Вакунінг, п. Регінальд Воспернік – в часі війни 5-літнім хлопцем з мамою насильно вивезений гітлерівцями з Каринтії в Австрії до Реніц коло Мисльібожа (тепер

Гожівщина), зі словенцями з Італії (п. Петер Рустія), поляками з Німеччини (п. Тадеуш Хиб), поляками з Чехії (п. Францішка Хохоляч), поляками з Литви (п. Ришард Мацейканец. п. Тадеуш Анджеєвські).

З Польщі було репрезентоване тільки ОЛ. Третього дня (в суботу) приїхав з Лігниць Ю. Старинський з братом.

Другого дня – в п'ятницю 18.10.96 – виголошувалися доповіді, а після них проходила дискусія. Доповіді виголошувалися німецькою і серболужицькою мовами. Допускалися і інші мови, але іншої крім польської не вживали.

Закінчення на 4 сторінці

Меншинний семінар...

Закінчення з 5 сторінки

Першу доповідь «Національні меншини і права національних меншин в Німеччині» виголосив др Людвіг Еля, віцепрезидент ФУЄНМ і заступник голови «Домовіни».

Другу доповідь «Цілі, структури і методи праці меншинних організацій як заступника національних інтересів меншин» виголосив п. Бярнат Циж, керівник «Домовіни».

Після обіду третю доповідь «Наслідки заходів в справі кодифікації прав меншин на європейській площині і діяння інтергруп при Європейському Парламенті» виголосив п. Станіслав Тіліх, посол до Європейського Парламенту.

Четверту доповідь «Значення серболужицько-слов'янських відносин в історії лужицьких сербів» виголосив др Мартін Фелькель, голова «Сербської Матиці» і член Крайової Управи «Домовіни».

Тут в дискусії дано мені змогу прочитати (понимецьки у власному перекладі) підготовлену Об'єднанням лемків доповідь «Українське питання у Польщі після 1944 року. Суть і масштаб проблеми».

Після вечери учасники семінара поїхали автобусом до Будишіна. Там в ратуші прийняв їх заступник обербургомистра п. Шрам. Він розказав про місто, його відбудову, про співпрацю і співжиття зі серболужичанами.

Він говорив, між іншими, також про реприватизацію і повертання будинків міста давним власникам.

Опісля ми побували в «Сербському Домі» на концерті професійного серболужицького художнього ансамблю, що виступав при супроводі кільканадцяти-особового оркестру з програмою пісень, хороводів, танців.

Повертаючи пізнім вечером до Шмохціц ми ще раз подивлялися 1000-літнє старе місто Будишін.

В суботу 19.10.96 п'яту доповідь: «Форми і проблеми заступництва інтересів серболужицьких інтересів на комунальній і регіональній площині (досвід з практики)» виголосила др Елізабет Еля, регіональний референт і голова повітового союзу «Й. А. Смолер» в Будишіні.

Шосту доповідь: «ФУЄНМ – спільнота меншинних організацій – актуальні проблеми» виголосив п. Ромеді Арквіндт, президент ФУЄНМ.

Після обіду ми поїхали автобусом в регіон Горно, де ми оглядали краєвид видобуття і промисловости бурого вугілля.

Десятки квадратних кілометрів переорані глибоко на кількадесят метрів, знищені поля, ліси, села, дороги, величезні теплові електростанції (голосна «Шварце Пумпе») а також нові оселі-міста і дороги. Нам розповіли про екологічні а ще і суспільні-політичні наслідки для серболужицької спільноти.

В регіоні Шляйфе (Слепо) нас гостинно прийняли

Будишін (Бавцен). Ратуша і катедрa св. Петра.

в сільській школі а хор старших жінок («канторки») дав малий концерт серболужицьких пісень.

Згодом нам показали сільський музей – сербську хату (кімнату). Ми оглянули велику піч, де спали, предмети домашнього вжитку: меблі, одіж, глиняні горшки (в цьому також «дритуваний» – обплетений дротом), писанки, старі книжки (в цьому Сербську Біблію сперед 150 літ видану в Берліні).

В неділю – 20.10.96 після сніданку ми поїхали автобусом до Кроствіц. По дорозі ми оглядали краєвид. Колишні сільськогосподарські кооперативи приватизують. Великі ареали гарно оброблені-засіяні.

В Кроствіц великий католицький костел (по-серболужицькому костел це «циркей», в костелі це «в циркві», це очевидно близьке нашій «церкві»). Там ми побували на католицькій Літургії, потім оглянули пам'ятники польським воїнам, що впали тут в запеклих боях при кінці другої світової війни.

Опісля в місцевості Драйкречам в корчмі (як «установа» існує вже понад 325 років!) ми робили підсумки семінара і нас гостили серболужицькими весільними стравами.

Ми дякували гостинним організаторам-господам і вертали в свої сторони.

М. Ковальський

Іван Красовський

(До грядучого 70-ліття з дня народження
– штрихи до життєвого і творчого шляху)

Народився 22 жовтня 1927 р. в с. Дошно колишнього Сянського повіту (тепер Кроснянське воєводство, Польща).

Його батьки – лемківські селяни. Тато – різбяр і скрипаль, Мама – жінка ніжного характеру, любителька народної пісні, рідних традицій.

Після початкової школи в рідному селі, навчався в середній школі в містечку Риманові, згодом в Українській Вчительській Семінарії в Криничі.

Після переселення у 1945 р. в Україну продовжував навчання в Культурно-Освітньому технікумі в Тероболі, Юридичній школі у Львові та на історичному факультеті Львівського університету.

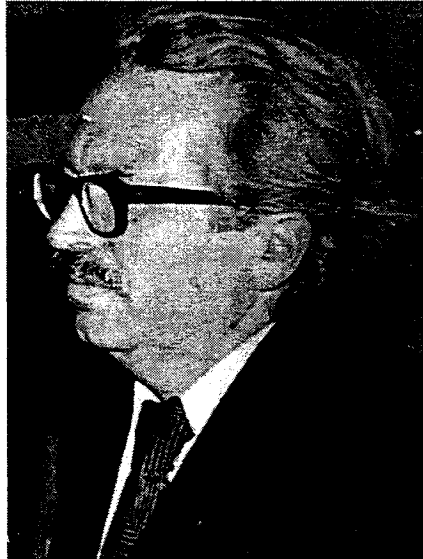
Ще студентом університету під керівництвом доктора історичних наук професора Д. Похилевича почав опрацьовувати тему «Визвольний рух на Лемківщині у 17 ст.», яка і стала основою дальших наукових розробок в історії рідного краю.

Велику допомогу в дослідницькій роботі надав молодому науковцю академік Іван Крип'якевич. Він радо підтримував стремління молодого історика створити про Лемківщину велике історичне полотно.

«Слід вам довго і терпеливо збирати розпорошені зерна відомостей про цей чарівний край і його працелюбних мешканців, щоби створити достойний літопис історії верховинців. Лемківщина – нива ще не зорана» – зробив висновок відомий вчений.

Молодий науковець узявся за реалізування своєї заповітної мрії. Згодом його науковий доробок перевершив усі сподівання: численні наукові статті, обширна праця «Матеріальна культура лемків» («Лемківщина», ч. 2. 1988).

1500 статей енциклопедичного характеру з історії, культури, мистецтва, літератури лемків, які 15 років друкувалися в тижневику «Наше слово» (Варшава) в циклі

«З історії та культури лемків». Автор нещодавно допрацював увесь цикл, підготувавши його для окремого видання «Енциклопедичного Словника Лемківщини».

За порадою доктора філологічних наук професора Ю. Редька та при допомозі професора Ужгородського університету П. Чучки І. Красовський на основі вивчення трьохсот томів Йосифінської метрики 1785-1788 р.р. (Центральний історичний архів у Львові), опрацював наукову монографію «Прізвища галицьких лемків у 18 ст.» в якій підтвердив належність лемків до українського народу, спростувавши помилкові твердження окремих дослідників про відрубність лемків чи їх належність до видуманої нації «карпаторосів» або ж походження їх від «волохів». Монографія вийшла з друку у 1993 р. Є автором ще кількох книг з лемківської тематики.

Далеко за межами України Іван Красовський відомий як спеціаліст-музеєзнавець (30 років стажу наукової праці у Львівському історичному музеї та Музеї народної архітектури і побуту), а також як публіцист і журналіст. У періодичних виданнях України, Польщі, Чехословаччини, Югославії, США і Канади надруковано

понад 1000 його статей, рецензій з історії, культури, літератури лемків. Заслуговує на похвалу його діяльність у справі популяризації творчості призабутих лемківських письменників Володимира Хиляка (1843-1893), Григорія Гануляка (1883-1945), Богдана-Ігоря Антоновича (1909-1937). Його статті про групу українських письменників Польщі та Словаччини друкуються в «Українській Літературній Енциклопедії». Близько ста статей подав до Енциклопедії «Мистецтво України», перший том якої вийшов з друку у 1995 р. в Києві.

І. Красовський бере діяльну участь в роботі численних наукових конференцій і симпозіумів як міжнародного характеру (Варшава, Перемишль, Сянік) так і всеукраїнських, виступаючи з доповідями переважно з лемківської тематики.

Він – один з творців товариства «Лемківщина» у Львові (1988), Фондації дослідження Лемківщини (1991), член Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (НТШ) у Львові, Української Асоціації Українознавців. Поряд з науковою діяльністю пробує свої сили в ділянці художньої літератури: пише оповідання, нариси, повісті. Свідченням цього є його історична кіноповість «Андрій Савка» (ватажок лемківських збійників) опублікована в журналі «Дукля» (1-2, Пряшів, 1984). Останньо він – голова правління Фондації дослідження Лемківщини у Львові. У 1987-1991 рр. був учасником фестивалю «Лемківська Ватра». У кварталнику «Ватра» часто можна читати статті його авторства.

Іван Красовський перебуває в повному розквіті творчих шукань. Можна сподіватися, що головні результати його наукових і творчих досягнень чекають нас в близькому майбутньому.

Побажаймо Йому довгих літ в доброму здоров'ю і успіхів в його багатогранній діяльності.

Іван Головчак

Улюбленець Клію

*Івану Красовському
на 70 рік народження
присвячую*

В Його сузір'ї знань про Батьківщину
Знаходим факти, розсипи подій.
І в грі стобарв квітучу Лемківщину
Бажаючи дійти до рівня мрій.

Живуть в Його статтях ліси і гори,
Поля засіяні, отари хиж,
Церкви, що кожна істину говорить
Про спільну древню Русь і люду хист.

В хатах стоять столи, стільці і ліжка,
А в сінях жорна, що спинили рух;
А ще серпів серпанки, в шоплах віжки,
Плуги та борони... ковальських рук.

Усе зібрав в працях так барвистих:
Народний одяг, речі сивих літ –
В труді, немов бджола по сік цукристий,
Щодня робив в минувшину політ.

А відти, наче з дна морського, завше
Перлини зошлого нам приносив.
Усе, що вже здавалося пропавшим,
Нашадкам раз назавжди воскресив.

Танцюють верховинці на весіллі,
Неначе веретена у дівчат.
Дзвенять їх співанки в святі неділі
Аж відзвуком вертаються з Карпат.

Гарцюють Савки збійники по горах,
Жадають справедливості усім.
Дрожать пани... Наперський – непокора
Бере Чорштинський замок. Ген ще дим...

Свавілля в повістях малює Хиляк,
Що в хижі пазури наш край взяло!
Ну, й Клію правдоньку до нього хилить –
Йй не байдужа доленька його!

І Гануляк малює людські доли,
А ще життя селян не без проблем.
А ось... Антонич, буцім жайвір в полі
Поезіями славить наш едем...

І скрізь у працях енциклопедичних
Живе одвічна лемківська земля,
Та розквіта надія феєрично,
В майбутнє автохтонів нація.

Никифор Дровняк у своїй Криниці
Чарує акварелями наш світ –
На клаптиках фанери каменіці
І храми... нам буде з юних літ.

З обуренням таврує захід «Вісла»,
Як дію зла ненависних ідей,
Бо був же він спланований навмисне,
Щоб вигнати з землі всіх людей...

Та вигнані в світі не пропали,
Бо в генах вірність предкам зберегли.
Історики в житті їм помагали,
Вони за ними впевнено пішли.

І Він розбив чужі облудні тези...
Довів, що лемки автохтони гір,
Як ті смереки, буки і берези,
Що творять нам діброви і кожен бір.

І що походять з кореня такого,
Як всенькі українці на землі.
А їх говірки річища дзвінкого
Одної мови ручаї малі.

І що відтворюють вони різцями
Свій край, немов гуцули, у різьбі,
І що живе у людях дух віками,
Який відроджує їх в боротьбі.

Пливуть роки... сіяє сонце з сині,
Дає про себе знати славний рід...
Співають сестри Байко в Україні,
Притягують до себе щільний світ!

Будують Бебли якісні будинки
Вкладаючи в них тепло і хист.
І лікарі ідуть на поєдинки...
Смертям чийсь щоб наступить на хвіст.

І хлібороби йдуть на щедре поле,
Аби зібрати вагомий урожай.
Їм помагає небо світлочоле,
Співає Гея і кожен водограй!

Історії богиня все це знає..
Її улюбленці запишуть все.
І справедливість Краєві заграє.
Яку так люди люблять над усе.

То ж посміхайся, доле, всім щасливо...
Ну, а Красовському хоч за сто літ.
Нехай Йому на тобі, творча ниво,
Потисне ще тоді правицю світ.

Бо треба і майбутнім поколінням
Трактатів..., Лемківських календарів –
У них подій правдивих воскресіння
Од древності аж до сучасних днів.

Клію – в давньогрецькій мітології: муза історії
древній – стародавній
едем – рай
фанери – тут: текстури
Гея – в давньогрецькій мітології: богиня землі
Іван Бебла – заслужений будівельник України, лемко зі села
Дошно. Про нього пише І. Красовський в «Нашому Слові»
ч. 35 з 1975 року, тут вжито в множині.

В днях 24-26 жовтня 1996 р. в місті Чівдале дель Фріюлі (по східній стороні міста Удіне, на північний схід від Венеції в північносхідній Італії) проходила міжнародна конференція

Федералізм, регіоналізм, місцева автономія і меншини

що її організували:

– Конгрес Місцевих і Регіональних Влад Ради Європи і – Автономна Округа Фріюлі-Венеція Джулія (Італія).

До участі були запрошені численні експерти, політичні представники і інші особи з 39-и держав-членів Ради Європи.

На запрошення до участі від Об'єднання лемків поїхали голова Василь Шлянта і ред. Михайло Ковальський.

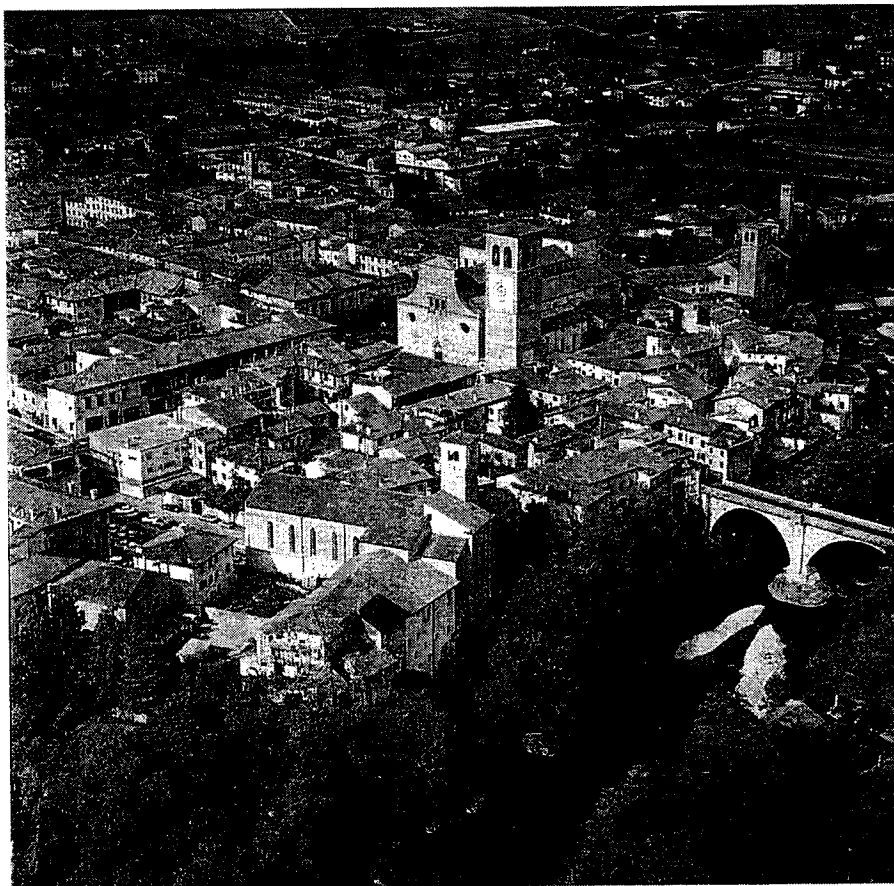
Ми виїхали автобусом фірми «Рад Тур Йордан», що курсує з Кросна через Горлиці, Краків до Риму і Неаполю. 23 жовтня 1996 р.

після 13-ої години ми виїхали з Кракова через Новий Торг, Жижне, де переїхали польсько-словацький кордон, потім через Трстену, Кубін (там я задрімав, бо то приходила вже моя друга ніч в дорозі). Коло Братислави ми переїхали словацько-австрійський кордон і вїхали до Австрії. Мимо ночі я хотів якнайбільше побачити. Місцевості гарно освітлені. Ми минули по правій руці хиба Відень і Вінер Нойштадт, а згодом Грац і Клягенфурт. Підносимося поволі, майже нечутно але видно за вікнами автобусу, що дуже лагідно. Гори – голі, стрімкі, грізні

скали і хоч вночі – гарні. По лівій руці минаємо Вільлях, відблискують якісь води. Зачинаються тунелі- по австрійській стороні було їх хиба п'ять. Минули австрійсько-італійський кордон. В дорозі через Альпи всі місцевості гарно освітлені, деколи спеціально ілюміновані, зокрема костели.

І знова тунелі – по італійській стороні хиба ще 20. І врешті кінчаться гори і рівнина. Над ранням висідаємо напроти залізничного двірця в Местре. Звідси зовсім близько до Венеції. Переходимо на двірць, купуємо за долари білети до Трієсту і всідаємо до поспішного поїзду, що їде з Женеви через Трієст до Загребу.

Розвиднілося. Околиця досить густо заселена. На полях спіла кукурудза і виноград в рівних рядах – обстрижений, овоч зібрали. Переїджаємо якісь річки – в деяких трохи води, а в інших ані трохи – на сухому дні дрібний білий камінь. З правої сторони просвічують води Венеціанського а згодом Трієстенського заливу, цікава архітектура. По лівій гори-горбки з кущами, з землі сторчать голі скали. Витягаю карту – ця річка перед Монфальконе – це Ізонцо. Це тут воював в австрійській армії проти італійців поет Юрій Федькович? Скали сторчать також з моря. На морі кораблі очікують, щоб вплинути до порту в Трієсті. Майже в морі, мабуть на якійсь скалі побудований замок «Мірамаре». Часто малі пристані, повні щоглистих човнів-яхтів ...і ми вже в Трієсті. Висідаємо і хочемо дістатися на вулицю «віа Чезаре Баптісті». Доїхали міським автобусом і ...довідуємося, що нам треба бути в Чівдале дель Фріюлі поблизу Удіне. Ми «скоророю ходою», тобто як це було тільки можливо подалися поїздом через Горіцу і Удіне до Чівдале. Віднайшли «Чентро Санті Франческо». Це старий будинок колишнього костела, відновлений ззовні, але закритий. Учасники пішли саме на

Вид на місто Чівдале дель Фріюлі. В середині катедр, нижче (в лівій долишній чвертці) «Чентро Санті Франческо» – колишній костел св. Францішка – місце конференції.

Федералізм, регіоналізм...

Закінчення з 7 сторінки

обід. Перед будинком біла таблиця з італійським написом: «Федералізм, Регіоналізм, Аутономіє Льокалі е Міноранце».

Згодом вертають автобусами учасники конференції і відкриваються двері. Входимо до середини, праворуч столи з матеріалами, шатня, далі акредитація. Відреккомендуємося, одержуємо візитівки і матеріали. Говорять тут в основному по-італійськи, англійськи, французьки, рідше по-німецьки.

З лівої сторони місце на буфет. Це все відділене від решти колишнього костела темною занавісою. По лівій руці кабінки перекладачів. Урядові мови Ради Європи англійська і французька, але на конференції також ще італійська, німецька і російська.

Можна було дістати мікрофони, в яких можна було уставити собі канал і вибирати мову, якою хотілося слухати доповіді і дискусію.

Дальше ряди крісел з переходом по середині. В давній презбітерії президіяльний стіл а дальше за столом така сама, як на дворі таблиця з італійським написом. На право від президії в будинку секретаріят конференції. На стінах фрагменти давньої поліхромії.

В четвер 24.10.1996 р. на ранковій сесії головував п. Серджіо Чекотті, Президент Автономної Округи Фріюлі-Венеція Джулія а відкривала сесію п. Алессандра Гуерра, Регіональний Дорадник для Європейських Справ і Зовнішніх Зв'язків Автономної Округи Фріюлі-Венеція Джулія, представник Президента Конгресу Місцевих і Регіональних Влад Європи.

Впроваджуючу доповідь виголосив п. Джіанфранко Мартіні, член Конгресу Місцевих і Регіональних Влад Європи.

Доповідь «Спирання і охорона

Чівідале дель Фріюлі «Чентро Санті Франческо» – 24-26.10.96 – вид на президіяльний стіл в часі сесії конференції.

етнічних і мовних меншин в структурах Ради Європи» виголосив п. Фердінандо Альбанезе, Директор для Середовища і Місцевих Влад Ради Європи.

Після перерви на каву доповідь «Допоміжність і автономія в організації новітньої держави» виголосив проф. Томас Фляйнер з Інституту Федералізму на університеті в Фрібурзі (Швейцарія).

Згодом проходила дискусія і сесію закінчили.

Після обіду головував п. Петер Рабе, заступник Голови Конгресу Місцевих Самоуправ і Регіональних Влад Ради Європи.

Доповідь «Меншини і місцеві влади. Автономія шведськомовних фінських громад» виголосила п. Крістіна Вікберг, голова Шведськомовного Секретаріату при Фінському Об'єднанні Місцевих Влад і Заступник Голови ради міста Еспоо у Фінляндії.

Доповідь «Округи зі спеціальним статусом. Приклад Альзатії Мозелі» читав п. Жан-Марія Верлінг, Президент Адміністративного Трибуналу в Страсбурзі (Франція).

Після дискусії засідання закінчено.

Нас заквартирували в готелі «Президент» в Удіне. Тих, що приїхали вчасніше заквартирували на місці в Чівідале в двох готелях.

В нашій двоособовій кімнаті туалет, лазничка, малий холодильник (пиво, води, соки), малий телевізор, а ще дві торбинки, а в кожній фляшка фріюльського вина і торбинка смачних тісточок.

Вечері наш автобус везе нас до «Вілла Манін» в Пассаріяно по південнозахідній стороні Удіне. Це колишня літня резиденція венеційських владарів – дожив. Ми оглянули цю скарбницю-пам'ятник архітектури, різьби, рисунку і малярства. Опісля там же на місці ми брали участь у вечері в ресторані «Аль Дожа». Нас гостили багатьма стравами і напитками. Була нагода знайомитись, розмовляти.

В п'ятницю 25.10.96 головував Президент Ради Автономної Округи Фріюлі-Венеція Джулія, п. Джіанкарльо Крудер.

Доповідь «Меншини і італійські округи спеціального статусу. Приклад Фріюлі-Венеція Джулія» виголосив п. Джільберто Пресакко з Консерваторії Томадіні в Удіне (Італія), а доповідь «Регіональна автономія: автономний статус баскійських провінцій» виголосив п. Йозе Марія Муноа Гануза, Комісар для Зовнішніх Стосунків Баскійського Уряду (Еспанія), Президент Робочої Групи «Регіоналізм».

Згодом проходила дискусія,

а після перерви на каву доповідь «Меншини і автономія в країнах Центральної і Східної Європи» виголосив проф. Сільво Деветак з Європейського Центру Етнічних, Регіональних і Соціологічних Студій на університеті в Маріборі (Словенія).

Тут в дискусії я взяв слово і прочитав (по-німецьки у власному перекладі) короткий текст написаний «на скоро» головою ОЛ В. Шлянтою: «Ми українці з Польщі, що проживають тут близько тисячу років».

Репрезентуємо українців з Лемківщини, що на південному сході Польщі.

В роках 1944-46 480 тисяч українців виселено примусово до СРСР, а в р. 1947 при допомозі війська 150 тисяч українців депортовано з південно-східних земель Польщі на північні і західні знищені понімецькі землі (акція «Вісла»). Депортовано польських громадян української національності виключно за їхню непольську національність. Живемо в розпоршенні на терені цілої Польщі. Не шанують наших прав до власності приватної, громадської, церковної. Можливості збереження і розвитку власної національної тотожності і культури практично дуже обмежені. Через рік – у 1997 році мине 50 років тривання нашої трагедії.

Ставимо питання:

1. Що, хто і як повинен робити, щоб уряди держав нової Європи

перестали боятися признати замешкалим там національним меншинам належні їм права людини і свободного зберігання їх відрубності-тотожності?

2. Чи меншини в тих країнах слід залишити самим собі, щоб самі боролися за свої права? Ми потребуємо допомоги.

3. Чи наслідки депортації, в цьому нашій депортації – які можна направити – мусять тривати далі?

Вважаємо дуже доцільним ведення Радою Європи моніторингу – як у Польщі розуміють і реалізують права національних меншин.

З нашої сторони ми готові співпрацювати з Вами і з усіма.

Організаторам Конференції дякуємо за запрошення – завдяки цьому ми вперше посеред інших можемо говорити про наше положення.

Повну інформацію про положення і потреби української національної меншини у Польщі першлемо Організаторам Конференції».

Наш виступ реплікувала п. Марія Гробельна-Хелмінська, представник Ради Міністрів Польщі.

Обідали ми у великому гастрономічному комбінаті, що на окраїнах міста Чівідале дель Фріюлі.

В пополудневій сесії головував представник Парламентарної Асамблеї Ради Європи.

Доповідь «Участь меншин у місцевих владах в Угорщині. Модель для географічно розпоршених меншин» виголосив проф. Петер

Ковач з факультету права університету в Мішкольц (Угорщина).

Згодом проходив «круглий стіл» на тему: «Меншини і трансгранична співпраця». Головував проф. Ніколяс Леврат з університету в Женеві (Швейцарія), а участь брали п. Іван Яковчич, представник Регіону Істрія (Хорватія), п. Ріккардо Іллі, мер міста Трієст (Італія), п. Авреліо Юрі, мер міста Копер (Словенія), д-р Карль Андервальд, заступник Директора Уряду Краю Каринтія (Австрія).

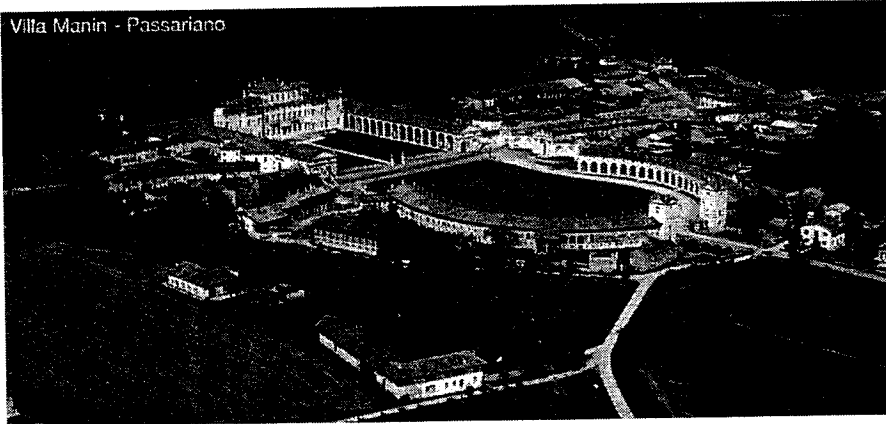
Вечеряли ми і нав'язували знакомства в типовому ресторані.

В суботу 26.10.1996, в останньому дні конференції п. Джіанфранко Мартіні презентував кінцеві висновки і заключну декларацію. Після дискусії присутні в явному голосуванні прийняли заключну декларацію і конференцію закрили.

Після обіду учасники конференції могли оглянути місто Чівідале і його пам'ятки. Ми мусіли однак поспішати на поворотний автобус до Польщі.

Ми поїхали поїздом до Венеції і висіли на головному дворці «Венеція-Санта Лючія», вийшли перед двірць, а там і славний канал, а на ньому гондолі і водний трамвай. Ми однак пішли через місток, а там і другий і ще парк і вже на «пiazza ле Рома» – «Римській площі». Тут згодом надіхав запізнений наш автобус (з Неаполі-Риму) і після 20.00 ми виїздили з Венеції.

По якомусь часі ми підїхали під Альпи. Через невелике захмарення продиралось розпоршене світло місяця. Альпи від південної сторони більш стрімкі і якби грізніші, всі поселення освітлені. Переїжджаємо італійсько-австрійський, а згодом і австрійсько-словацький кордони, а опісля ще словацько-польський кордон. Коло 12.00 в неділю 27 жовтня висідаю в Кракові, щоб в понеділок ранком доїхати до дому.

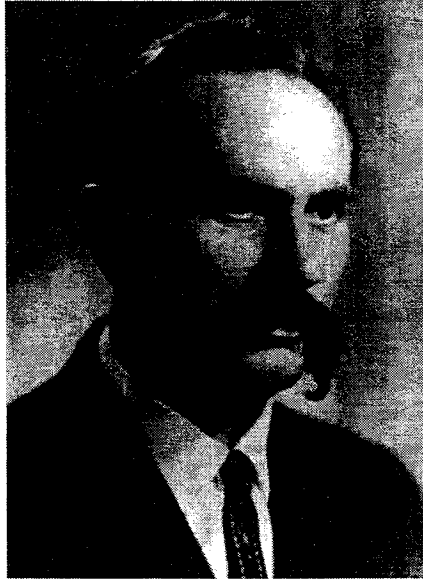
Вілла Манін Пассаріано. Головний будинок – Музей, в правому крилі побіч ресторан «Аль дожа».

Вітаємо ювіляра Осипа Величка вчителя, художника, автора альбому «Чарівна Криниця» з Його 75-річчям

ОСИП ВЕЛИЧКО народився 4 січня 1922 р. в селі Вязівниця, ярославського повіту в родині священника. Його дитинство пройшло на Лемківщині в Полянах біля Дуклі. Початкову школу закінчив в Сяноці. З 1936-1939 р. навчався в чоловічій гімназії в Перемишлі а в роках 1940-1943 в Українській Вчительській Семінарії в Криниці, яку закінчив атестатом зрілості і зараз почав вчителювати в Боску і Одрехові в Сяіччині. На початку другої світової війни німецькі окупанти розстріляли його батька – греко-католицького священника.

Внаслідок переселення О. Величко в 1945 опинився в Бережанах, Тернопільської області. Працював в бібліотеці а згодом директором районного будинку культури. В 1949 р. перейшов до Стрия і працював інструктором трудового навчання. Від 1955 р. вчителює в середній школі у виробничих класах, а від 1973 р. різьбарем в сувенірному цеху Стрийського лісогоспзагу і в 1983 р. переходить на заслужену пенсію.

Осип Величко поєднував працю в різних установах задля проживанню з улюбленим заняттям – різьбою по дереві. Свої мистецькі роботи представляв на дев'ятьох персональних виставках, між іншими в Стрию (1972, 1982), Бережанах (1986), Сокалі (1986), Москві (1987), Самборі (1989), Києві (1975). Нагороджений грамотами міського і обласного відділів народної освіти та міністерством освіти України, дипломами управління культури, грамотами за участь у ви-

ставках 1982-1983 в Києві. Ювілейною медаллю за обласну працю – 1970 р.

Медаллю «Ветеран праці», значком «Лавреат II всесоюзного фестивалю народної творчості» – Москва 1987.

На початку національного відродженн в Україні О. Величко задумав створити альбом «Чарівна Криниця», присвячений Українській Вчительській Семінарії, що діяла в Криниці в 1940-1944 роках.

Перший Світовий З'їзд Випускників і Семінаристів тої школи (проходив 23-24 листопада 1991 р. в Бережанах) вповні підтримав той задум О. Величка.

Впродовж наступних років автор «Чарівної Криниці» тяжко працював, щоб зібрати матеріали до альбому, упорядкувати їх та ручно описати в книзі. Мусів Він також розписуватися зі всіма колишніми семінарстами з різних держав світу: США, Канади, Австралії, Англії, Німеччини,

Польщі. В Україні особисто відвідував своїх друзів колишніх юних Криничан.

Завдяки Його наполегливій праці вдалося зібрати значний за обсягом матеріал – розповіді, спогади, знімки тощо. З них Він склав і упорядкував 400-сторінковий альбом-альманах «Чарівна Криниця». Кожна сторінка альбому обрамована кільколінійовими прямокутниками з орнаментом, прикрасами. Майже на кожній видніють заставки у вигляді всіляких квітів, розкритих книжечок і зошитів, сувенірів, приладнань і таке інше. Книга-альбом проілюстрована дуже багатими фотографіями. Кожному семінаристові присвячена осібна сторінка з його знімком. Цілий альбом ручно виконаний, що показує на величезну, мозольну художню працю Автора.

Нажаль ця книга покищо є лише відбита технікою ксеро в кількадесяти примірниках, бо на більше немає фондів.

Осип Величко є одружений з Марією. Мають дві дочки – Богдану, вчительку і Ярославу, журналістку.

Достойному Пану Осипові Величку з нагоди пережитих 75 років та Його Сім'ї бажано доброго здоров'я, щастя та сповнення всіх задумів.

Дай Вам Боже Щастя! Многая, многая, многая літа!

За друзів з Польщі, колишніх криницьких семінаристів

**Петро Шафран,
Лярій Яворський
та Редакція «Ватри»**

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕКТИВ УКРАЇНСЬКОЇ УЧИТЕЛЬСЬКОЇ СЕМІНАРІЇ

В КРИНИЦІ

1943 рік

Кравчук Петро

Мінко Юліян

Левицький Роман

Дирек. Цісик Омелян

др. Кудійович Володимир

Волошинська Наталія

Росткович Гадей

Радкевич Остап

Мазикевич Андрій

Спроби організування громадсько-культурної діяльності в І-му півріччі 1945 року в Західній Лемківщині

Розмова Лева Іаля з Михайлом Донським

Продовження

Лев Іаля: А як дійшло до утворення-покликання «Селянсько-Робітничого Комітету Лемківщини» і які були його програмові заложиня?

Михайло Донський: На початку лютого з'явився в Горлицях, але юж з дому Дмитро Перун, што чудом оцілів з табору смерти в Аушвіц (Осьвенцімі). Ми разом пішли до нашого спільного колеги Константина Качмарчика, котрий провадив хемічну пральню, мав чим нас погостити, бо в нас обох і руки і кишені були порожні.

Костек Качмарчик бив з нами єднотумний. В нього ми радили, што нам тепер робити. Я піддав думку утворити нашу лемківську організацію, яка діяла б на нашому етнічному терені в опертю о нашу рідну лемківську бесіду. Так ми і постановили. Я узгшіднив зо секретаром Пов. Ком. ППР наши програмові заложиня-пропозиції, што організація буде діяти в лемківських середовищах, організувати культурну і освітню діяльність а тіж і господарчу і політичну. Секретар заакцентував наши пропозиції і дав мі на письмі уповажніня до веденя організаційной роботи. Ми підготували програму і плян діяня, приготували запрошіня і розослали знаним нам людям з антигітлерівского підпілля, громадским діячам, учителям, знатним селянским діячам, нашій лемківській інтелігенції в повітах горлицким і ясельским.

В половині лютого ми зорганізували мітинг в льокало по Союзі українских кооператив.

На мітинг-збори прибули селяни, учителі, інтелігенція, між іншими адв. Сьокало, інж. Ковдра зо Святкови, др Іван Ядловскій зо Смереківця і інши. Прийшов також представник партії людово-хлопской Барановскі, негативно наставлений до українців, прихильник їх переселеня до СРСР. (Таки були зрештом стари пляни польского льондинского уряду, як пізніше можна було ся довідати з ріжних публікацій).

Я одкрив нараду-мітинг, привитав зобраних і запознав з причиною тих зборів, т.зн.скінчилася гітлерівська окупація, настала народна влада о інтернаціональних засадах політики, што керуе ся в організації суспільного житя засадами. виложеними в «Маніфесті ПКВН» (Польского Комітету Визиолена Народового) в Любліні. Вшитки національности будут мати рівни права, не так, як било за санації. Дятого

Уваги

1. С. Р. К. Л. працює по програмі Польської Партії Робітничої.

2. Як член С. Р. К. Л. був предс., заст. предс., секретарем, Селькомітета

Благодарю за пропозиції

Михайло Донський

Іван Ядловський

5/5

СЕЛЯНСЬКО-РОБІТНИЧИЙ
КОМІТЕТ ЛЕМКІВЩИНИ

ЧЛЕНСЬКИЙ КВИТОК

oo
|

треба скористати з того, з тих демократичних засад і взятися до заорганізуваня власного громадсько-суспільного і культурного житя, найперше освіти – шкільництва в рідній мові, зліквідуваного санаційом кілька років пред війном.

Пригадав я, же пред війном в нас на Лемківщині бив широко розвинений кооперативний рух і треба його тепер одновити.

Люде були дост непевни, бо в приграничних етнічно селах мали місце напади грабункових груп, што бесідували по-польски і били добре озброєни.

Дятого не дуже здивувала зобраних виповідь д-ра Івана Ядловского: «Як съвят съвтем не бил поляк русінові братем. Я тлумачив, же так било дотепер, же хлоп-селянин мав мало приятелів, але тепер ідут нови часи, нови люде, при владі будут робітники і хлопи і треба думати по-новому.

Я запропонував утворити організацію «Селянсько-Робітничий Комітет Лемківщини» і вибрати до правління адв. Сьокалу, інж. Ковдру і д-ра Ядловского. але они вшитки одмовилися.

Можна било додуматися, же маюг намір виїжджати – як товди бесідувалося «до Росії». Але як ся потім показало, жаден з них не виїхав. Д-ра Ядловского вивезли в злочинній акції «Вісла» на захід в Зеленогірщину, де він і помер на карних поселеннях.

Інж. Ковдра залишив Польщу і перейшов на Словацію, коли іши не било на границі контролі і люде могли свобідно переходити там і назад. Там осів в Сваляві, котру після договору СРСР і Чехословації – прилучили до УРСР і так нехотячи нашов ся там, де не думав і не хотів.

Товди з конечности пришлося мі пийняти пост председателя, Перунови секретара а Качмарчик

Презераме старі фотографії...

◀ Іван і Теофіль Лешки і Любомир Горошак з Фльоринки на відпусті в Брунарах в 1941 році.

Служниці о. Володимира Гайдукевича і син Славко, пізніший вчитель IV ліцею в Лігніці.

◀ Параска Тухоник, бабуся о. Чухти, священника зі села Пантна (чоловік загинув в бою в рядах УПА на Словаччині).

Сестри Василянки зі сіл Волівець і Крамна.

◀ Зведений церковний хор зі сіл Лосе к. Криниці і Нова Весь при церкві в селі Маційова, 1936 рік, (диригент хору Лев Кобаній з Лосього (бородатий)).

приймав на себе обов'язки начальника в справах шкільництва в рідній мові.

Лев Іаль: Постава зневіри і резерви-осторожності зо сторони інтелігенції могла виникати з обави, як ся до той ініціятиви однесут нови влади – польски і совітски представники. Відомо, же в тому часі НКВД арештувало барз дуже спосеред польской інтелігенції (лікарів, адвокатів, інженерів учителів) і вивезли їх на Сибір. З самих Горлиц около 60 осіб. А як далі розвивалася робота?

Михайло Донський: Та то правда. Серед інтелігенції бив страх. Обавлялися не лем НКВД але і озброених польских груп, котри одгражалися нашим учителям і священникам. Тяглося того іщи од часів гітлерівской окупації, коли то на наши терени пришли одділи 27-ой дивізії АК, што вицофували ся з Волиня перед Червеном Арміюм. Тоти, што кватерували в Цеклині агітували цеклянянів, жеби ішли з ними «жгонць українцупф», але цекляняне ся протиставили: «ми сен на то не згадзами, ми тутай добже жиєми з русінами». Так било і то било добре відоме серед людей.

А далі што? Робилизме вельку організаційну роботу. За два місяці мали ми юж понад дві тисячі членів СРКЛ в двох повітах: Горлиці і Ясло. Били зорганізувани два повітови правліня. Зробили ми нараду з нашими учителями, што в часах гітлерівской окупації працювали в наших селах – вчили дітей рідной мови.

Од марця рушила наука в рідній мові. Порядкували школи по кватерунках німецкого війска і поліції. Як подає Павел Карп (Над жеком Ропом Шкіце гісторичне) в квітні 1945 р діяло 110 шкіль в Горличчині: 62 польских і 48 по лемківских селах. Очевидно в лемківских селах вчили наші вчителі з українских книжок, котри обовязували до 1934 року, коли то Міністерство Віроісповідань і Публичной Освіти впровадило на їх місце т.зв. «Буквар» писаний ниби то лемківском бесідом – мішанином російских, польских і лемківских слів з околиць Криниць, а котрий бив великим посміховиском серед лемків. Бив він

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO OŚWIATY

Lublin, dnia 21 lutego 1945 r.

№ 1/4

Stwierdza się, że Ob. Ob. Kaosmarczyk Konstanty i Doński Michał przybyli w dniu dzisiejszym do Ministerstwa Oświaty w charakterze delegatów w sprawie uruchomienia szkół z językiem naukowym ukraińskim w powiecie Gorlickim.

Naczelnik Wydziału

K. Chomicz

Підтвердження перебування К. Качмарчика і М. Донського в Любліні в Міністерстві Освіти в справі українського шкільництва.

Лемківскі Крест. Раб. Комітет
в Г о р л и ц я х

Ч.п.

Горлиці, дня 13. люта

К Гейнкоу команданту пол. Горлиц
Гон. Залізу Крест. Раб. Комітет

в Г о р л и ц я х

Лемківскі Крест. Раб. Комітет просит ментя:

- Тя.
1. Донський М.С.
 2. Качмарчик К.Я.

Для делегатів настав. Комітета, таже звание на выезд в Лублин, где 15 марта состоится заседание Рубрики Наказания Лемківскі.

Секретар:

№ 10789

Д. Донський
в. Качмарчик
13.02.45

Прохання про пропуск-дозвіл для членів СРКЛ на зїзд до Бардіїва.

знародовлюваня лемків. Стари книжки люде єднак преховали і тепер ся придали.

О нашій діяльності довідалися наши руснаки на Пряшівщині і прислали до нашого Комітету запрошення на їх зїзд Руского населеня Пряшевщини.

Ми звернулися до совітского военного коменданта в Горлицях і він дав нам пропуск їхати на Словацію.

Секретар Перун залишився на місці а я з К. Качмарчиком пішли піше (так ся товди подорожувало!) через Маластів, Конечну до Бардійова. На границі не било товди іщи жадних пограничників і не треба било паспортів.

В Бардійові ми довідалися, же зїзд буде в Пряшеві. І треба било дальше іти піше. Ми били юж барз змучени, на щастя трафив ся єден словак, што їхав кінним возом-фурманком і нас підвіз до Пряшева.

В Пряшеві гостинний словак переночував нас. Рано однашли-зме гардий будинок – палад якогого графа, де на стіні бив транспарент з написом: «Українська Рада Пряшівщини». Ми не били певни, чи ми добре трафили. Але слухаме промов – бесідували галицким зрусификованим нарічем (т.зв. «галицкое наречіє»). Допитуємся, чи ми добре трафили. Організатори повідают нам, же так, а напис на транспаренті такий, бо они хочут прилучитися до України, а яко руски-русине не можут, бо не граничат з Російюм, лем з Україною.

(Далі буде)

Bracia, wybaczcie!

**Ja, prawosławny —
przyjmuję z radością
powiew wolności nad
umęczonym Kościołem
unikim w ZSRR!**

Już wkrótce moi bracia, wschodni chrześcijanie, wywodzący się z tego samego co ja pnia — z Kościoła wschodniego w Rzeczypospolitej — będą mogli postawić świeczkę przed ikoną w swej cerkwi, obejść ją na Paschę ze śpiewem: „Woskriesienie Twoje, Christe Spasie”, wyprowa-

Cerkiew w Mochneccze w Beskidzie Niskim.

Fot. Ryszard Brykowski

dzić ze świątyni zwłoki krewnego na swój własny cmentarz... Skończą się też ich cierpienia, represje. Wielu „z daleka” wróci do swych wiosek i domów.

Ten moment jest też szansą dla nas, prawosławnych i katolików, by zamknąć okres znieczulenia i win, jakie ciążyą na nas w związku z naszym stosunkiem do sprawy Kościoła grekokatolickiego.

Musimy otwarcie wyznaczyć wobec unitów zawinięli wszyscy. Nadszedł czas, byśmy też wszyscy — prawosławni, łacińscy katolicy i sami unici — wyznawszy wzajemne winy, ze szczególną uwagą zadbali o prawdziwie chrześcijańskie formy współzycia. Nie możemy dopuścić do wrogich „krucjat” i rozliczeń, które zatrąłyby ten wzniosły moment odrodzenia życia kościelnego wschodnich

katolików — na Ukrainie, ale i w Polsce. Nawołuję do powszechnego chrześcijańskiego czuwania.

Ostatnie obchody jubileuszu Tysiąclecia Chrztu Rusi, miast wszystkich zbliżyć, poróżniły nas.

Trzeba się więc mieć na baczności i liczyć w tej sprawie na moralne autorytety naszych wspólnot, byśmy z tej trudnej próby ekumenizmu mogli wszyscy wyjść zwycięsko i za kilka lat cieszyć

ani „duszyczek”, ani świątyni. Oddziaływała jedynie ogólna polityczna atmosfera stalinizmu, która wobec Ukraińców zmaterializowała się w deportacyjnej akcji „Wista”. Akcja ta tragicznie zniszczyła ich życie narodowe, wyznaniowe, a często też rodzinne i osobiste. Zniszczone zostały ich ojczyste wsie, narodowa kultura materialna, a świątynie i cmentarze niszczyły często do dzisiaj.

Deportacje w ramach akcji „W” objęły również ludność prawosławną: sięgały przecież aż za Białą Podlaską. Zarówno unita, jak prawosławny szedł wtedy do wagonu. My, prawosławni, mogliśmy jednak od razu odbudowywać na nowym miejscu życie parafialne, a nasi bracia unici tego uczynić nie mogli.

Warto podkreślić, że parafie prawosławne powstałe w środowisku poprzednio unikim — i to zarówno na terenie przesiedlenia, jak i w rodzinnych wsiach karpacczych (po 1956 r., gdy możliwe były już powroty) — są owocem wspólnoty losów przesiedleńczych. Stały się też świadectwem nieusuwalnego poczucia wspólnoty tradycji kościelnej, w obliczu zagrożenia utratą tożsamości.

Czy jednak my, prawosławni, nie wytworzyliśmy na tym tle wielu niepotrzebnych konfliktów?

Czy byliśmy dość bezinteresnawni w stosunku do unitów — jakże często naszych współziomków, a nawet krewnych?! Czy więc, będąc w nieporównywalnie korzystniejszej od nich sytuacji, pomogliśmy im dostatecznie w przetrwaniu ciężkich czasów?

Z tym właśnie wiąże się problem „udziału winy” każdego z nas, każdej ze stron tragicznego dramatu ukraińskiego, w ostatnim jego akcie, którego nadal jeszcze jesteśmy uczestnikami.

Nasz, prawosławny „udział winy” w dramacie ukraińskim w Polsce widzimy w tym, że negując teologiczną ideę unii

kościelnej — zanegowaliśmy w końcu samych unitów. A teraz bliżej współzycimy np. z ewangelikami, niż z najbliższymi nam przecież katolikami wschodniego obrządku. Jedynie im nie składamy odwiedzin, wykluczamy ich z kongresów itp.

Winni jesteśmy też drugiego paradoksu: nasza antyunicka postawa spowodowała zepchnięcie w cień narodowościowego pierwiastka ukraińskiego w Kościele prawosławnym w Polsce, na który składają się w dużej mierze wierni tej właśnie narodowości. Na miejsce wspólne dla nas i unitów języka i pięknego obrządku ukraińskiego przenika liturgiczny obrządek, pochodzący z Petersburga. Z lęku przed „łacinizacją” prowadziliśmy de facto „rusyfikację”. Mimo że sprawa ukraińska miała w naszym Kościele ofiarnych i najwyżej postawionych orędowników, nie okazał się on dla Ukraińców zbyt przytulnym domem.

Za to, że daliśmy się ponieść, a może i sprowokować do wrogości i podkopaliśmy uczucie jedności we wspólnym skarbie: chrześcijańskim Wschodzie historycznej Rzeczypospolitej; że nie dochowaliśmy jedności w smutnych losach ostatnich lat —

— bracia unici, wybaczcie!

Michał KLINGER

Michał KLINGER, syn księdza Jerzego Klingerera, — zwanego polskim prawosławnym, jest świeckim teologiem. Mieszka w Warszawie.

Kościół prawosławny nie dokonał wiedy żadnej aneksji.

«Газета Виборча» надрукувала статтю Міхала Клінгера вже давно, але варто її прочитати, бо написана в душі поєднання.

Редакція

Gazeta Krakowska Nr 264 (14778)

Wtorek, 12 listopada 1996 r.

Wacław Szlanta: Lemków się tylko zbywa! Jacek Kuroń: Wasze krzywdy trzeba naprawić na drodze prawa

Druga Akcja „Wisła”?

W miarę, jak zbliża się 50. rocznica Akcji „Wisła”, rośnie poczucie krzywdy u wielu Lemków. Nawet u tych, którym się w życiu powiodło, mają okazałe domy, samochody, na biedę nie narzekają. Świadomość, że nie zawinione krzywdy do dziś nie zostały naprawione, dręczy już następne pokolenia „wyhnanych”. Niektórzy rzucają ciężkie oskarżenia:

— 50 lat temu zrabowaliście nam ziemię i dobytek. Teraz naszą ziemię sprzedaje się obcym, a my nie mamy nic do gadania. Akcja „Wisła” trwa nadal! Zgodnie z prawem i w imieniu Rzeczypospolitej!

Poczekajcie na ustawę

Jacek Kuroń, przewodniczący sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych, nieraz musi wysłuchiwać podobnych zarzutów. Tak było i w zeszłym miesiącu, kiedy odwiedził Lemków w Krynicy i Uściu Gorlickim. Polemizował z nimi gorąco.

— Rozumiem wasze rozgoryczenie. O waszą sprawę użeram się przez pół życia. Ale proszę mi nie mówić rzeczy nie tylko niesprawiedliwych, ale i nieprawdziwych. Na szczęście dzisiaj Akcji „Wisła” nie ma. Wiem, co mówię, bo ja Akcję „Wisła” widziałem na własne oczy. Dzieciak byłem, nie wszystko mogłem zobaczyć, ale to, co zobaczyłem, wystarczy. Teraz jest inaczej. Pracujemy nad tym, aby w ustawie reprivatyzacyjnej znalazły się takie rozwiązania prawne, które pozwoliłyby, tam gdzie jest to możliwe, wasze krzywdy naprawić.

Nie wszystkich Lemków słowa posła uspokoiły.

— Kiedy zabierali nam domy, ziemię i lasy, nikt się nie pytał o prawo. A teraz, kiedy chodzi o to, żeby oddać, co ukradzione, nagle potrzebna jest ustawa.

Lemkowie niecierpliwią się. Uważają, że kazać im czekać na ustawę reprivatyzacyjną to jest celowe przewlekanie sprawy. Tymczasem lemkowski ziemie, które zostały kiedyś uspołecznione, a ostatnio dostały się we władanie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, są sprzedawane na przetargach, często bez wiedzy prawowitych właścicieli.

— Zdarza się, że przyjeżdża Lemko i chce odkupić swoją własną ziemię, a wtedy okazuje się, że ta ziemia jest już sprzedana.

Oczywiście, zawiadomienia o przetargach są wywieszane w urzędach gmin. Ale skąd Lemko, mieszkający gdzieś pod Legnicą czy Szczecinem, ma o tym wiedzieć? Agencja nie jest zainteresowana poszukiwaniem dawnych wła-

ścieli drobnych często działek. O wiele korzystniejsze jest sprzedawanie za jednym zamachem dużych, czasem kilkusethektarowych połaci.

— To jakby ponowna grabież, tyle że tym razem w majestacie prawa — niecierpliwią się Lemkowie.

— To co, chcielibyście, żeby łamać prawo? — emocjonował się Kuroń. — Wiem, że zniszczono was w sposób przerażający, ale zniszczono was właśnie dlatego, że złamano prawo.

Nie chcemy niczyjej krzywdy!

Lemkowie do prawa pochodzą nieufnie. Przecież już raz bezprawie zostało przez polski parlament usankcjonowane, kiedy w roku 1958 ówczesny Sejm przyjął ustawę, zatwierdzającą w istocie skutki Akcji „Wisła”. Zresztą Lemkowie tę ustawę „o uporządkowaniu niektórych spraw związanych z reformą rolną i osadnictwem rolnym” interpretują inaczej niż rządowi prawnicy. Zamykała ona krótki okres, w którym Lemkowie powracający po roku 1956 do dawnych siedzib, mogli odzyskiwać swą własność. Przynajmniej teoretycznie. Praktycznie odzyskało niewiele.

— Powoływanie się na ustawę z marca 1958 roku jest prawnym unikiem — uważa przewodniczący Zjednoczenia Lemków Wacław Szlanta. — Lemkowie, którzy wrócili po roku 56, czynili starania o zwrot mienia jeszcze przed wstąpieniem tej ustawy. Ale zbywano ich na wszelkie sposoby. Moi rodzice na przykład odzyskali ziemię, ale lasu przylegającego do pola już im nie oddano. Takich przykładów jest wiele.

Atmosfera w sali gimnastycznej szkoły w Uściu Gorlickim robiła się coraz gęściej.

— Waszego nie chcemy, czemu nam naszego nie oddacie? — krzyczeli jeden przez dru-

giego.

— To nie takie proste — tłumaczył cierpliwie Kuroń. — Na części dawnych ziem lemkowski gospodarują dziś polscy chłopci, którzy nie są niczemu winni. Często to jest już drugie pokolenie, dla którego ta ziemia to po prostu ojcowizna. Ale obiecuję wam, że oświadczenie dopilnuję, by w ustawie reprivatyzacyjnej znalazł się zapis o zwrocie majątku w naturze wszędzie tam, gdzie można to przeprowadzić bez krzywdy obecnych prywatnych właścicieli.

— Nie chcemy niczyjej krzywdy! Lasy nie są prywatne, a nie oddajecie. Zrobiliście z nich park narodowy, specjalnie, żeby nie oddać.

Prawnicy kręcą?

Oczywiście, nie może być rozmowy o lemkowskiach problemach, żeby nie wyszła sprawa lasów. Utworzenie kilka lat temu Magurskiego Parku Narodowego Lemkowie odebrali jednoznacznie jako akt polityczny, mający na celu zamknięcie drogi do ewentualnego zwrotu ich własności.

— Niejeden wtedy mówił, że nareszcie będzie spokój ze sprawą ukraińskich lasów — przypomina Szlanta.

Tym razem przewodniczący sejmowej komisji był już ostrożniejszy w deklaracjach. Niemniej zapewnił:

— Dołożę wszelkich starań, żeby także sprawa lasów została załatwiona po waszej myśli. Moje prywatne zdanie jest takie, że w dalszej przyszłości będzie możliwy także zwrot lasów z parku narodowego. Oczywiście pod pewnymi warunkami. Przyszli właściciele musieliby respektować wymogi parku. Znam opinie wybitnych ekologów, że możliwe byłoby rozwiązanie, które pogodziłoby wymogi ochrony przyrody z prywatną własnością. Ale nie ukrywam, że opory w tej sprawie są bardzo silne.

Czy to przejdzie w Sejmie, powiedzieć nie umiem. Jedno wam mogę obiecać. Zrobimy wszystko, żeby ustawa reprivatyzacyjna została przyjęta jeszcze w tej kadencji Sejmu.

— Zobaczmy! — nieufnie wołali zgromadzeni w sali gimnastycznej lemkowski chłopci.

Przewodniczący Szlanta też jest sceptyczny:

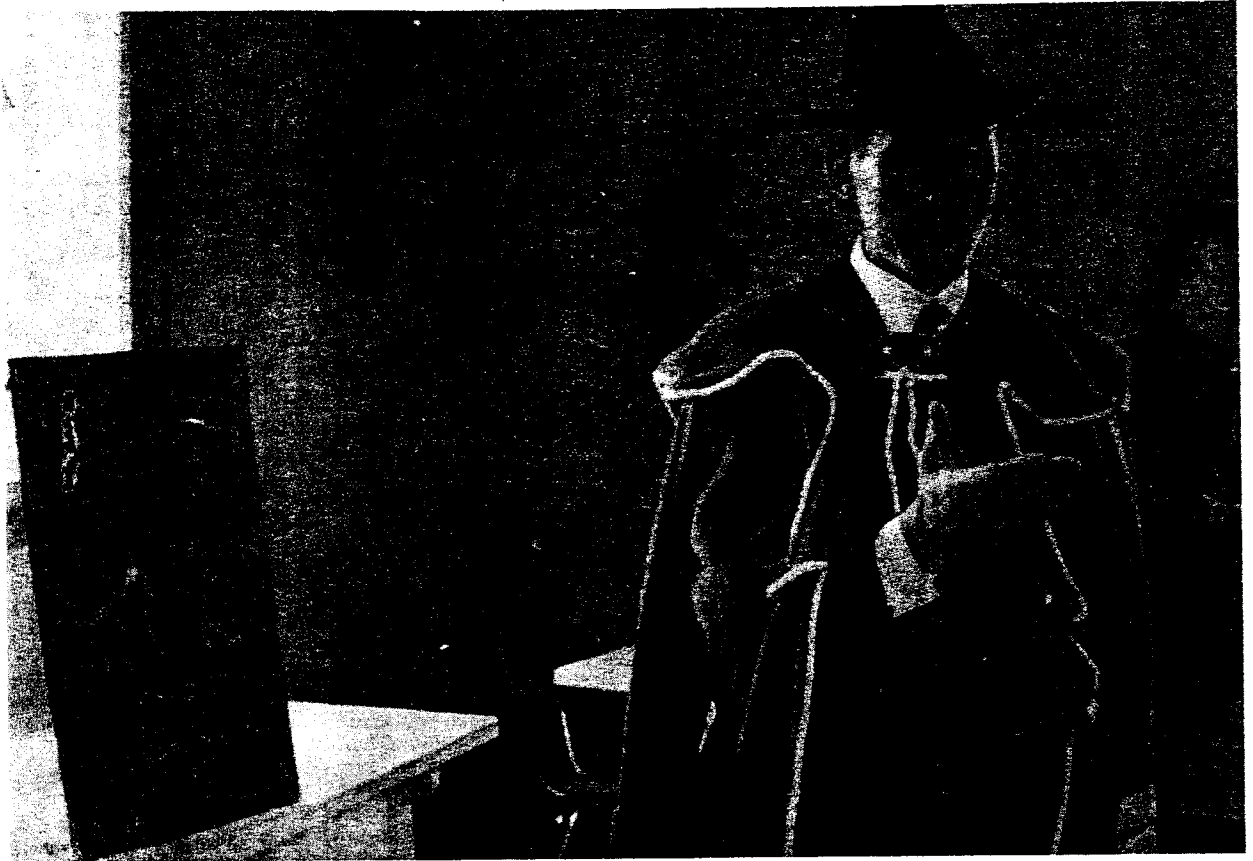
— Liczyć, że ustawa reprivatyzacyjna wszystkim załatwi, to ulegać złudzeniom. Obecnie diskutowany projekt mówi, że zwrot będzie przysługiwał tym, których mienie zostało przejęte z naruszeniem prawa. Nikt dotychczas nie zastanawiał się, czy Akcja „Wisła” była zgodna z prawem, czy nie. Nie ma nawet oryginału uchwały o przeprowadzeniu tej akcji. Obawiam się, że ustawa reprivatyzacyjna będzie, a nasze kłopoty nie ustaną. Mnie się zdaje, że rządowi prawnicy kółkują i nas, i posła Kuroń.

Spór o Nikifora

Odzyskanie utraconego mienia to dla Lemków rzecz ważna. Ale nie jedyna. Równie ważne jak majątek, są symbole.

W tym roku całe lemkowski środowisko poruszone jest sprawą Nikifora, a właściwie losami pamiątkowej tablicy ku jego czci. Jeszcze w maju uzgodniono z władzami wojewódzkimi w Nowym Sączu, że ufundowana przez Lemków tablica ku czci Epifana Drowniaka, zwanego Nikiforem Krynickim, zawieszona w muzeum artysty w Krynicy. Uroczyste odsłonięcie miało nastąpić w lipcu podczas Lemkowskiej Watry. Nie nastąpiło. W ostatniej chwili Urząd Wojewódzki zakwestionował treść tablicy. Punkty sporu były dwa. Kolejność napisów (najpierw po ukraińsku, a dopiero potem po polsku) i data urodzin Drowniaka-Nikifora. Na tablicy umieszczono datę 21 maja 1895 roku, zgodnie z metryką. Tymczasem według władz nowosądeckich artysta urodził się w tym samym roku, ale 1 stycznia.

— To są po prostu kpiny — uważa Wacław Szlanta. — Data 1 stycznia jest wzięta z powietrza. Ustalono ją urzędo-

Wacław Szlanta: Nikt nie kwestionuje, że Nikifor to Drowniak. Jak więc można kwestionować datę jego urodzenia, na którą są dwa dokumenty?

wo w roku 1962, kiedy nadawano Nikiforowi nazwisko Krynicki, bo chciano wymazać z pamięci, jak się naprawdę nazywał. Ale dzisiaj już nikt nie kwestionuje, że Nikifor to Drowniak. Jak więc można kwestionować datę jego urodzenia, na którą są dwa

dokumenty? Lemkowie przedstawiają dwóch żyjących świadków, którzy potwierdzają tożsamość Nikifora. Jednym z nich jest grekokatolicki ksiądz Stefan Dziubina, były więzień obozu w Jaworznie, człowiek o nieposzlakowa-

nej opinii. Mimo to w sprawie tablicy Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Wojewódzkiego w Nowym Sączu wydał pod koniec października negatywną decyzję na piśmie. Bez uzasadnienia. Przewodniczący Zjednoczenia Lemków ma

jeszcze jeden powód, by stwierdzić:

– Wszędzie się nas tylko zbywa. Administracja kluczy, gra na zwłokę. Nie widać woli, żeby sprawy Lemków uczciwie załatwić.

Marek LUBAŚ-HARNY

Gazeta „Krynicka”

/від 13.10.96/

„Tutaj czuję się bardziej Ukraińcem...”

Kuroń obiecuje Lemkom

Od małego skandalu zaczęła się wizyta w Nowosądeckim Poselskiej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych, która tym razem zapoznawała się z problemami Lemków.

We wtorek późnym wieczorem w Krynicy przewodniczącego komisji posła Jacka Kuroń dopadł jakiś młody „patriota”, pytając: „Czy pan się czuje bardziej Ukraińcem, czy Żydem?”. Kuroń odpowiedział: „Jeśli pan mnie pyta, kim jestem, to jestem Polakiem. A tutaj czuję się bardziej Ukraińcem. Bo zawsze jestem po stronie skrzywdzonych”.

Wczoraj rano w Krynicy Kuroń sfotografował się przed Muzeum Nikifora na tle przyniesionych przez Lemków tablic pamiątkowych, na których zawieszenie nie zgodziły się wojewódzkie

władze Nowego Sącza. Po południu przed szkołą w Uściu Gorlickim posłów powitały transparenty: „Z naszą krzywdą do Unii Europejskiej?” oraz „Dość naszej krzywdy pod pozorem prawa”. Licznie przybyłym na spotkanie Lemkom Kuroń powiedział:

– Skrzywdzono was po bandycku. Ale tylko na drodze prawa można wasze krzywdy naprawić.

Obiecał, że komisja zrobi wszystko, by jeszcze w tej kadencji Sejmu uchwalono ustawę likwidującą skutki Akcji „Wisła”.

(mak)

✉ З редакційної пошти

Дуже дякуємо за цей добрий український лемківський журнал. Хотемо його отримувати.

Р. Трохановський
В. Максимович, США

Лев Галь

Умови виселення та розселення українського населення у світлі документів та літератури у Польщі

(доповідь на Конференцію: «Проблеми переселення і депортації українського і польського населення в 1944-1954 роках», що проходила 23-25 травня 1991 р. у Львові)

Продовження з ч. 4 (11), жовтень 1995

I-ший етап від осені 1944 до літа 1945 р.

Після підписання договору між ПНР і УРСР про обмін населення від 9 вересня 1944 р. планісти Польського Комітету Національного Визволення (назва тодішнього уряду Польщі – ПНР) визначили час евакуації від 15 жовтня 1944 р. до 1 лютого 1945 р. Декларуючи повну добровільність евакуації, цебто переселення, ПКНВ вирішив також «п л а н е в а к у а ц і ї», це значить число «евакуованих», який згідно з дикарськими сталінськими звичками, треба було обов'язково «п е р е в и п о л н і т ь». Цікавим і характерним для епохи фактом є, що оцей план охоплював також території, що були ще тоді по німецькому боці фронту! Видно польським нацистам в службі сталінських планістів, відома вже була воля і тих українців!

Опрацювані в тому плані списки українців, які мали бути «евакуовані», обіймали 505.647 осіб, з чого:

- з Люблінщини (Підляшшя і Холмщина) – 201.247 осіб,
- з Ряшівщини (Надсяння і Лемківщина) – 280.153 особи,
- Краківщини (Західня Лемківщина) – 24.247 осіб.

Треба пам'ятати, що був це час гострої зими і тривала війна, транспорт забезпечувався найперше для потреб фронту. Але можна тут пригадати трагедію кримських татар, щоб стало ясным, що для сталінських польських фалангістських планістів реалії не бралися до уваги, коли йшлося про здійснення їх планів відносно українського населення.

В таких умовах переселено до УРСР до 1 лютого 1945 р. 39.846 осіб.

Були це переселенці з Підляшшя, Холмщини, Надсяння та Східної Лемківщини.

Головне переселенче управління урядувало в Любліні а очолювали його зі сторони ПНР – Юзеф Беднаж, як головний представник ПНР і зі сторони УРСР – Михайл Підгорний, як головний представник УРСР (до початку 1946 р.).

На місцях переселенчу акцію вели переселенчі комісії а до їх помочі були польські сили безпеки і міліції.

Тому, що до 1-го лютого 1945 р. переселенням охоплено невелику кількість людей з запланованого числа, продовжено евакуацію на весну і літо 1945 р., тим більше, що доперва в половині січня 1945 р. рушила советська офензива знад Вісли на захід.

До 1-го березня 1945 р. переселено дальших 41.449 осіб а до 15 серпня ще дальших 141.196 осіб, що давало від початку переселенчої акції 222.509 осіб переселених з ПНР до УРСР.

Статистика цього питання подає, що на виїзд до

УРСР до весни 1945 р. було зареєстрованих у %%% українського населення в даній окрузі:

- у воевідстві люблінському – 66,4,
- у воевідстві ряшівському – 28,0 у повітах:
 - ліському – 6,7
 - перемискому – 18,2
 - любачівському – 18,8
 - сяніцькому – 27,0
 - ярославському – 31,1
- в Західній Лемківщині в повітах:
 - кроснянському – 60,7
 - ясельському – 91,2
 - горлицькому – 70,0
 - новосанчівському – 55,6.

Можна прийняти, що літом 1945 р. закінчився перший етап «евакуації» або «очищення» польської держави з «непольського елементу» – в тому випадку саме українського. Ця фаза «евакуації» характеризувалася в і д н о с н о спокійним ходом та значною степеню добровільности. Помічався сильний натиск зі сторони т.зв. «делегатів», цебто членів переселенчих комісій, що відвідували людей в хатах і агітували, агітували, намовляли, страшили – з одного боку – та натиск націоналістичного польського підпілля, зокрема на Холмщині і Надсянні, якого збройні відділи нападали на українські села, вимушуючи рішення людей про їх виїзд до УРСР з причини найвищого загроження в масовому масштабі. Неабияку роль, зокрема на Західній Лемківщині, відіграло поширене тут москвофільство, що збільшувало охочих до виїзду.

В Ясельському додатковим чинником збільшуючим охочих до виїзду були военні знищення цього району.

II-гий етап від осені 1945 до літа 1946 р.

Підписання в дні 6 липня 1945 р. угоди між СРСР і ПНР про можливість зміни громадянства для громадян тих держав з назначенням речинця 1-го листопада 1945 р. як дня закінчення таких можливостей, практично пересувало кінець «евакуації» на пізніший термін.

Нова фаза переселення українського населення з ПНР до УРСР практично розпочалося з вересня 1945 р. Вона характерна тим, що до дій зв'язаних з переселенням українського населення до УРСР, уряд ПНР включив військові частини, доручаючи військовим командирам ведення і відповідальність за успіх переселенчої акції. Оскільки до весни 1945 р., військові об'єднання керували на фронт, то весною і вчасним літом 1945 р. внаслідок відходу польських військ з території Німеччини, були вони спрямовані до гарнізонів на території ПНР, и першу чергу до загосподарювання і охорони Західних земель (признаних Польщі Союзниками ялтанським і потсдамським договорами).

Закінчення на-18 сторінці

Умови виселення...

Закінчення з 17 сторінки

Під кінець літа 1945 р. щораз більше військових частин польський уряд керував до боротьби з анібольшевицьким підпіллям, в першу чергу протинаціонально-визвольних сил УПА, що діяли в Закарзонні. В розумінні більшовицької влади ПНР і всяких націоналістичних польських осередків, що впливали на рішення влади, договори з СРСР та УРСР давали першорядну можливість позбутися зі спірних східних територій українського населення та заселити ці території польськими оселеннями, щоб раз на все розв'язати питання східної границі Польщі. Це вже не про Брацлавщину, чи Вітебщину – як у 17 столітті – ішла справа а про решту Червенських городів, що залишилися в границях Польщі, подарованих ласкаво Йосифом Вісаріоновичом з не своєї кишені, з колишніх великих ягайлонських грабіжних здобичей на Сході – у Русі. Було це отже повне здійснення ендецьких планів побудови «великої Польщі, але вже не над Дніпром і Березиною а лише над Сяном і Бугом!

Треба додати, що військові частини спрямовані до виселення акції) як пояснювали офіційно: «охорони мирного населення перед терором бандерівських банд УПА») були сформовані з польських середовищ, в основному з колишніх військових колоністів Волині та Східної Галичини. Це вповні пояснює велику жорстокість, з якою ці військові частини віднеслися у виселенчій акції до українського населення в осіні 1945 р. та зимою і весною 1946 р.

Техніка ведення виселення, згідна з військовими інструкціями, була слідуєча:

Військове об'єднання, що мало виселювати означений район (напр. повіт), було розташоване в тому районі так, щоб в кожному виселюваному селі була принайменш військова сотня (тобто «компанія»). В згорі означеній порі (як правило, дуже вчасним ранком – на зорі) солдати окружали – замикали село і викидали його мешканців за списками, що їх виготовляла Служба безпеки.

Людей під конвоєм вели до найближчої залізничної станції (нерідко два-три дні дороги з худобою, якщо дозволили забрати!). Тут люди, далі під військовим конвоєм, очікували по кілька днів (а і тижнів!) на залізничні вагони. Села, що були близько границі, або з пограничних міст без залізничних станцій, виселювали безпосередньо сухопутними дорогами, це значить, людей викидали просто через кордон до УРСР, де ними займалося НКВД і вимушувало підписувати декларації про добровільне переселення з Польщі до УРСР.

Була це отже явна військова паціфікація, зі всіма наслідками, притаманними таким паціфікаціям, які в тому випадку були невимовно збільшені зі згаданих вже причин і обставин. Дійшли тут додатково державні порушення підписаних державних договорів і державною владою признаних принципів переселенчих акцій.

Як згадують цю трагедію люди, що переживали її на Західній Лемківщині (далеко від границі!), військові віддали нападати на села і після згори виготовлених списків вибирали людей – родини, звозили до міських осередків і держали два-три тижні в ізоляції а переселенчі комісарі ночами турбували людей допитами, ля-

канням та намовами підписати переселенські заяви.

В Короснянському та Ясельському повітах польська влада разом з НКВД організували нічні погроми в селах (від вибивання шиб, биття людей, грабежі аж до підпалень, будьто через банди) з погрозами вимордування людей, по яких сейже час зростало число «охочих» на евакуацію.

Статистика приведена в літературі подає, що до 2-го серпня 1946 р. виселено до УРСР 479.693 особи (в тому 15.164 особи записаних як лемки).

Нині вважається, що дані ці є щонайменш сумнівні і записані бюрократично.

В тій фазі виселення польські органи безпеки розгромили перемиську єпархію грекокатоліцької Церкви. Владик – Йосафата Коциловського, ординарія єпархії та Григорія Лакогу, єпископа-помічника депортовано беззаконно до УРСР і передано в руки НКВД. Депортовано до УРСР також багатьох священників, членів перемиської капітули та ректора грекокатоліцької духовної семінарії в Перемишлі.

III-й етап – осінь 1946 р.

Осіною 1946 р. розпочалася третя і кінцева фаза виселення українського населення з ПНР до УРСР. Після виселення біля пів мільйона людей польська влада прийняла, що план переселення виповнено. Припинено діяння переселенчих комісій, а оіслия їх розв'язали.

В осіні 1946 р. переселювали поодинокі родини, узвані війняткові невітідними для польської держави (нескорі до польонізації, або заможні, яких добром хтось хотів заволодіти), або цілі села, що якимсь то чудом залишилися непереселені. Відносилось це головню до Східної Лемківщини, сяніцького району. А цій фазі переселили приблизно 5.590 осіб.

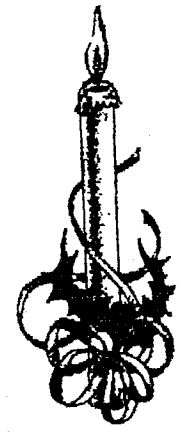
Згідно до попередньо прийнятого плану (представленого на конференції в міністерстві державної адміністрації 24 липня 1945 р.) решта українців – біля 180.000 до 250.000 осіб, що лишилися в Польщі, мали бути засиміювані у відповідно підготовленій акції польонізації.

«Статистичний річник 1947», вид. Головний Статистичний Уряд, Варшава 1948 подає в таблиці ч. 5 А і Б подрібно після місяців і повітів число виселених з ПНР до СРСР людей. З підчислення виходить, українців виселили до УРСР 480.893 особи, тобто 122.100 родин. *(Далі буде)*

Ждіння, 19.07.1996 р. При такій погоді відкривали XIV «Ватру».

ДИТЯЧА СТОРІНКА

ЩИРОСЕРДЕШНІ ПОБАЖАННЯ
РАДІСНИХ СВЯТ

Різдва Христового,
Нового Року
і Святого Юрдану

ЧИТАЧАМ

"ДИТЯЧОЇ СТОРІНКИ"

складає

РЕДАКЦІЯ

$$\begin{array}{r}
 2 + \square + 4 = 11 \\
 + \quad + \quad + = + \\
 5 + \square + 2 = \square \\
 + \quad + \quad + = + \\
 \square + \square + \square = 7 \\
 \hline
 11 + 11 + \square = 29
 \end{array}$$

МАТЕМАТИЧНА
ХРЕСТІВКА

В порожні квадрати
вписати цифри так,
щоби були правильні
розв'язання.

ЛЕМКІВСЬКА ХРОНІКА

5-8.96 товариство «Молоди демократи», што діє в Ополью спільно з гуртком німецької національної меншини, організувало в Ополью семінар під назвою «Упередження і стереотипи у взаємних пізнаннях народів». В тім спітканю од ОЛ брав участь Святослав Галь, од ОУП – Ярослав Боднарник. Оба з Вроцлава. Стіваришиня лемків репрезентувала Мирослава Копистянська з Чарної (Лемківщина).

12.9.96 в Висові на горі Явір одправили празнични богослуженя, яки припадають на св. Покрови. Церков-каплиця біла замкнена і дост дуже вірних вислухали Службу Божу перед святиньом. Богослуженя правили грекокатолицьки священники: о. Мирон Михайлишин, парох Криниць і декан, о. Василь Стойка, парох Лосі. о. Павло Сивец.

14.9.96 святкували Кермеші – храмови свята в селях Ганчова, гора Явір в Висові, Білянка, Ждиня.

На горі Явір празнични богослуженя з посвяченням води правив о. Володимир Канюк, парох Ганчови і православний декан, тіж з участю більшого числа вірних.

В Білянці храмови богослуженя очолював православний архієпископ Адам з Сянока з участю: о. Андрія Квоки, місцевого пароха, о. Романа Дубця, пароха Горлиц, о. Петра Пупчика, пароха Перегримки, о. пароха з Бортного і більшого числа вірних.

В Ждині св. Літургію правив місцевий парох з Гладішова о. Михайло Пасека.

15-18.9.96 Сеймова комісія до справ національних і етнічних меншин, яку очолює посол Яцек Куронь, перебувала на Лемківщині і споткалася з виборцями-лемками і представниками місцевої самоуправи: в Криниць 15.10. в Устю 16.10, в Ждині

17.10.96 гості звиділи ватряне поле і спіткалися з місцевим активом і організаторами «Ватр». В Горлицях того дня одбилася стріча з працівниками і радними Урядів Рейону і Гмін. 18.10 проходили стрічи в Сяноці, Мокрим, Команчі і Зиндранові. Писали о тім в «Нашім Слові» ч. 43-46.

17-18.10.96 в Шмохціцах коло Будишина (Бавцен) в південно-східній Німеччині, де замешкують серболужичани, проходив Меншинний Семінар для Слов'янських Національних Меншин, што його організували «Домовіна» – Союз Серболужицьких Організацій і Федералістична Унія Європейських Національних Меншин (ФУЄНМ). В Семінарі брав участь ред. Михайло Ковальський.

24-26.10.96 в Чівідале дель Фріюлі (північносхідна Італія) проходила міжнародна конференція «Федералізм, регіоналізм, місцева самоуправа і меншини», што її організували Конгрес Місцевих і Регіональних Влад Ради Європи і Автономна Округа Фріюлі-Венеція Джулія (Італія). Від ОЛ взяли в ній участь голова ОЛ Василь Шлянта і головний редактор «Ватри» Михайло Ковальський.

25-27.9.96 в грекокатолицькій парохії в Зеленій Горі святкували 400-ліття Берестейської унії. Проходила наукова конференція. В неділю св. Літургію правили: владика Теодор Майкович – ординарій Вроцлавсько-Гданський, о. митрат Петро Крик, парох Вроцлава і декан, о. Юліян Гойняк, місцевий Парох і декан зеленогірський, о. дякон Мельник. Був також римокатолицький ординарій Гожівсько-Зеленогірський. Адам Дичковскі.

2.11.96 в Дальові коло Яслиськ відправили перше після виселення богослуження в церкві, яка була страшно знищена, зруйнована – ужиткувана як магазин зерна. Завдяки о. Юліянові Кравецькому і єдиний лемківській родині в Дальові відремонтували велику дерев'яну церкву (гуцільського типу). Бракує ще дуже, бо сут лем порожні стіни, без іконостасу, але святиня покрита бляхом і ошалювана. Празнични богослуженя на св. Параскеви правили грекокатолицьки священники: о. митрат Іван Піпка, парох Команчі, о. Петро Гутко, парох Горлиц, о. Василь Стойка, парох Лосі, о. Юліян Кравецький, парох Поляна, о. Павло Сивець з Горлиц, о. Іван Моряк з Команчі, о. Микола Яночко, парох Ладомировой, о. Ярослав Поповець, парох Крайной Бистойрой. Співали сестри Василянки зі Свидника. По Службі Божій гості зі Словаччини з участю всіх священників, што брали участ в Кермешових Богослуженях одспівали Молебен до Пречистої Діви Марії в Яслиській святині перед іконою, яка походить зі Словаччини.

В святкуванні Кермешу в Дальовській церкві взяли участь римокатолицький парох Яслиськ, його помічник і дуже римокатолицьких вірних.

3.11.96 проходило засідання Президії ГУ ОЛ. Схвалили рамову програму відзначення сумної річниці виселення українців з рідних земель в акції «Вісла» в 1947 р.

3.11.96 святкували Кермеш св. Параскевії Преподобної в Устю. Храмови богослуження очолював о. митрат Стефан Дзюбина з Перемішля при участі місцевого пароха о. Василя Стойки і о. Павла

Ждиня, Ватряне поле. Польова греко-католицька св. Літургія в неділю 21.07.1996 р. Служать: (від правої) о. В. Стойка, о. митрат С. Дзюбина, о. Дуда (з України), о. Я. Мадзелан, студит (Україна).

Сивця. По Службі Божій відправили панахиду за померших внаслідок акції «Вісла». Дуже добру тематично проповідь виголосив о. митрат.

25.10.-5.11.96 Телевізія Варшава – перша програма накручувала фільм п.н. «Лемки моляться за померлих» (внаслідок акції «Вісла»). Фільм мають показати в двох частинах в І програмі Телевізії Польської.

8.11.96 Храмовий празник св. Димитрія в Снітниці. Службу Божу і Молебен правили грекокатолицькі отці В. Стойка і П. Сивець.

В селі Пантна в церкві св. Параскевії празнични богослуження правили: о. митрат Іван Піпка з Команчі, о. декан Мирон Михайлишин з Криниць, о. Василь Стойка з Лосі і о. Василь з Регетівки в Словаччині.

14.11.96 Св.св. Косми і Дамяна. Кермеш в Бліхнарці і Бортнім. Служби Божі правили: в Бліхнарці о. В. Канюк, в Бортнім о. Ю. Кулік.

17.11.96 проходили засідання Президії ГУ ОЛ. Обговорювали заложення до «Ватри '97». Прийнято: Свято лемківської культури – 15 ювілейна Ватра буде організована 18-20 липня 1997 р. в Ждині.

21.11.96 Празник-Кермеш в Смереківці. Церкву ужиткують римокатолики. Службу Божу правили отці В. Стойка і П. Сивець. – Кермеш в Висові. Празнични богослуженя правив о. В. Канюк. – Храмовий празник в Прислопі. Празнични богослуженя правив парох о. Петро Гутко.

23.11.96 в грекокатолицькій парохії св. Йосафата в Гожові святкували храмовий празник. Звеличали його своєю присутністю отці з Німеччини: о. Куніберт Шретер і о. дякон Бернард Квасірох з Берліна і о. Степан Воротняк з Гамбурга.

24.11.96 В Гожові проходили 4-ті «Спотканя з культуром лемковском». Виступали: Дівочий камерний хор «Схоля» і мішаний хор з Будинку Культури в Стшельцях Краєнських, співоча група зі Стобна к. Тжцянки (Пільське воевідство), діточий ансамбль «Паточок», фолькловий ансамбль «Черемшина» з Черемхи (Білосточчина), «Кичера» з Лігниці, «Хвилина» з Лугів (з Марком Казаною), та ще музичний дует.

7.12.96 в Гожові проходила екуменічна конференція, в якій взяли участь представники екуменічної ради з Франкфурту (над Одрою) і представники парохій в Гожові: польськокатолицької, православної (о. В. Михальчук), євангелицько-авгсбурзької (о. В. Сухораб), грекокатолицької (о. Р. Лірка). Згодом учасники побували в грекокатолицькій церкві, де їм розказували про акцію «Вісла» і діяльність грекокатолицької церкви і парохії. Опісля всі учасники взяли участь в екуменічному богослуженні в євангелицько-авгсбурзькій церкві, де дійшли ще священники римокатолицьких парохій і баптистської. Проповідь виголосив о. Р. Лірка.

10.12.96 в Каменю Сьльонським (воевідство опольське) в Санктуарію св. Яцка в Реколекційно-Екуменічному Осередку Теологічного Відділу Опольського Університету проходила меншинна конференція: «Як поступаємо з Європейською картою Меншинних і Регіональних Мов і Рямковою Конвенцією про Охорону Прав Меншин», што її організували Федералістична Унія Європейських Меншинних Груп і Рада Європи, Відділення Прав Людини.

З української сторони взяли участь посол Мирослав Чех, Голова Головної Ради ОУП Юрій Рейт, від ОЛ ред. ред. Лев Галь і Михайло Ковальський.

Жэна Марја Чорнакец (Будзішын)

Асыміляцыя дзёс і жутро

Продовжэння з № 4 (15)

Былібы, натуральне, wielkim uproszczeniem straty луżyцкай субстанцыі народовай в минionych чотырдыцесту латах клясь выключна на карб панавання соцалізму. Асыміляцыя то процес зложоны і трываючы жуз од сталеці.

Жест рэчэю вядомаю, же погэблїл сї он прэде вшыткым в вынїку взмозжоней індустрыалізацыі в ко́нцу ХІХ вїку. Розцягавая сї на кїлка вїекў і вчїаь інтэнсыфікована політыка германізацыйна, котра осыягнэла смутнае апогеум в окресїе фашызму, спыхавяч Лу́жычан на позыцые обывателї меней вартосціовых і позбавіonych історыі, прычынїла сї до тего, же дуза чэсьць евангелїчкїх Лу́жычан по другей вожнїе швіатовай улегла згерманізаваіу. Вїелу Лу́жычан рўвнїеь в новым демократычым па́нстве по року 1945 лэкало сї прэсьладованя народоваго. Ваьным чыньнїком прыспїешавячым германізацыю стаю сї также осыедланя ніемїечкїх репатрыантў зе Шлэска в вїсїах лу́жычкїх. Рўвнїеь прымусова колектывїзацыя мїаюла ту свўй вкляд. Не тылко знісчыла она дотыччасову структуру вїсї, але прычынїла сї до змян яьзыка повсзечней комунїкацыі глўвнїе на ніемчызнэ. Пожа тым нїч чыба так бардо не осылабїло позыцыі яьзыка лу́жычкїго жако нарэдьдзя комунїкацыі, жако розвўй новочасных шрўдкў масоваго прэказаву. Досшы до тего руху спўлэчнэ, кшталэеня сї мўдзїеь в ніемїечкїх шрўдковїсках ітд. Вспомнїеь налэь рўвнїеь, обок іных прычын, вspanїаюмышлне вspanїеь фїансове лу́жычкїх інстытуцыі навуковых і културалных в минionych чотырдыцесту латах, поводуячэ непрыездзїане страты на полу лу́жычкїей културы і яьзыка. Мамы обечнїеь добрже розвїнїету културу маералну в формїе зінстытуцыяналізаваей, але, з другей строны, понїеьшїлїмы докклїве страты, бо сїстематычнїеь подрывано хрысьцїянскїе коренїе културы духоваей. Цїагэь постулованя „їдеологїчней жасносьці” в вшыткїх дзїедзїнах жыця, вятворыло інтелектуалну прўзнїеь в науце і кул-

турзе, впрывадзавяч крўткывзрочну політыку културалну. Сїстематычнїеь позбывалїмы сїеь окреслonych вартосці лу́жычкїей історыі, або же лексываьзылїмы, узнавяч же по вїекшэей чэсьці за „мїешчэанскїе” луб „маломїащечкыве”, выводзавэ сїеь з крўгў лу́жычкїх рўлнїкў, рэміеьшнїкў луб інтелектуалїстў. Пожа тым швіадомая прывагандая атеїстычна мїнionych пїеьдзїеьсїу лат допрывадзїла вїекшоць мўдрых евангелїкў лу́жычкїх до утраты вьзнаваных вартосці і пощыва народоваго. Кто чыбаь быь нїеновочасны, нїенукову, културывоваьч жакоїеь зашнїедзїале хрысьцїянскїе і лу́жычкїе обрўдьды? Жывеь звычэяеь хрысьцїянскїе в атеїстычннх крўгках чхэньнїеь сїеь вўвчэс фальсывола або багатыелїзавола. Так нп. быю з вїелканочнымї процесямї, котреь в прасїеь ніемїечкїей быю прэдыставїоня жако „вїосенне жаьды до сасїеднїей вїсї”. Мотывавяч па́нствоваей пїечы над Лу́жычанамї не быю троска о іх добро, але в пїервшым рўдьдїеь чодзїло о показаня швіату, шчыгўльнїеь капїталїстычннму, жако прыкляднїеь соцалїзм дба о својеь мнїеьшоцьї народоваеь. Лу́жычанїеь „завпалїлї” Ніемїечкїей Рэпублїкеь Демократычнэей за жеь стараня, пошвіэячавяч жеь својеь вїсїеь, жако офїары експлоатацыі вугля бранатнэго і па́нствоваей політыкі енергетычнэей. Лу́жычанам з тых вїсї забрано безповротнїеь іх пощыва тоьжсамосці културалнэей, поніеьваьч в ново вьбудованых блоках, гдзїеь іх умїешчэно, вшэьлкіеь вьнїесїоня з лу́жычкїей вїсї спўлэчнэь контакты і комунїкацыя яьзыкова стаю сїеь нїемозжїлївеь. Шчыгўльнїеь стары лудзїеь тего не мўглі знїеьсї. Дзїеь рўвнїеь вальчэь нїекотреь вїоскї в центурм Лу́жыч о своюь егзыстэнцїеь. Проблем жест бардоь скомплїковану, поніеьваьч адным забїерэь сїеь дом і оьчызнэь, а іным мїеьчэь працы і подставэь егзыстэнцїї, жеьлї сїеь вьдобываьч вугля огравнїчы. Рўдзїеь сїеь обавая, в пўлнїеь узасаднїоня, жеь пры вшыткїх тых економїчннх операцыах, лу́жычкїеь проблем зостаня запрэпашчэьсї.

Вьключэьна з тего процесу, котры влўасїеь в правїеь саьлеь Лу́жычэь (жако жуз

Жэна Марја Чорнакец

вспомнїаю) зостала рэлатывнїеь мала вьспыа католїчкя. Не тылко не поддала сїеь она соцалїстычнэей ідеологїї, лэч рўвнїеь захывала в дуьжым ступнїу своюь тоьжсамосць – яьзык оьчысты і звычэяеь, а то глўвнїеь дзїеькїеь вьзнанїу католїчкїему. Нїеьстеты, дзїеь і там дощрзеч мўжна пїервшеь оьзнакї асыміляцыі, чхэь те енклявы мայуь нажвїекшоць шансеь прэьтраваня.

Жест рэчэю зрозумїаю, жеь Лу́жычанїеь не мўгў далаь завмыкаь сїеь на то, коь новеь. Дуьжэь значеня маюла тэь прэде вшыткым дощэь до новочасных шрўдкў прэказаву: лу́жычкїеь програм радїовай дзїаюла жуз з поводзїенїем од кїлку лат. Ваьнеь былібы тэьраь, жеьбы Гўрнї Лу́жычанїеь в рамках МДР мїеьлї своюь телівїзїеь. Доьнеь Лу́жычэь мայуь жуз свўй програм телівїзїйннй понад 4 лата. Істнїеьяь пощрэьба вьзавемнэго вspanїераня сїеь пощчыгўльннх інстытуцыі навуковых і културалных, котреь зосталї пощыволанеь дзїеькїеь дощавїацыі дла народу лу́жычкїго (заюьжба за сербскї луд)³, але тэьраь сїеь позбавїоня подпору.

Фїансованя окреслonych інїяытыв навуковых і културалных жест ваьнеь, не жест оно жеьнак жаьнаю гваранцяю істнїеня народу лу́жычкїго. Дзїеь Лу́жычанїеь мўсэь своюь прэьшчїсць будоваьч на ідеалах і здолносці до вьрзечэьннх, поніеьваьч тылко то, о коь члўвїек вальчы і над чым сїеь тудзїеь, аутентычнїеь вьрста

Завкїнчэння на 22 сторїнцї

Асиміляція сьогодні і завтра

Закінчення з 21 сторінки

в його серце. Найкраща політика культурна не може існувати без життєвої сили народу, яку слід підбурювати. Сьогодні наша можливість лежить в нових можливостях впливаючих з демократичного устрою. Треба її використовувати для цілей творчих і самостійних.

В останніх роках на багатьох землях лужицьких реєстрували товариства присвячені певним галузям культури лужицької, наприклад співу чи театру. На нову активність товариство Матері Лужицької (Маціца Сербська), засноване в 1847. З'єднання Лужицьких Товариств Співачих знову діяльність по п'ятидесятирічній перерві. Також Лужицьке Товариство Шкільне і З'єднання Лужицьких Артистів причиняють своєю активністю до підвищення рівня лужицького життя національного і культурного. В подібний спосіб оживила на нову Домовина, заснована в 1912. Становить вона парасол для інших лужицьких товариств і філій округових.

Натурально перевертання це не відбулося на Лужичах без проблем і конфліктів. Ще на дорозі до єдності національної лежить багато каменів...

Контакти встановлені з іншими меншіцтвами національними Європи, як також з світом слов'янським на засаді „ідеї слов'янської взаємності”, залишаються центральним пунктом стосунків міжнародних. З певністю Лужичани могли б бути важливим мостом з'єднуючим Захід з Сходом.

Нові часи і нові свободи породжують також нові побоювання. Це не тільки почуття соціальної невпевненості, яку протилежно опанувало ціле Німеччина, а яку в багатьох випадках доводить до пошуку нової екзистенції на Заході. Оскільки до цього часу, аж до повернення політичного, лужичани християни бачили свого головного ворога в атеїстичній державі, тепер справи це ускладнилися. До асиміляції Лужичан причиняють думки консумпційні, вроджені ленизму, боязкість, поступуючі зобов'язання релігійні і невикористання лужицької мови на щодень.

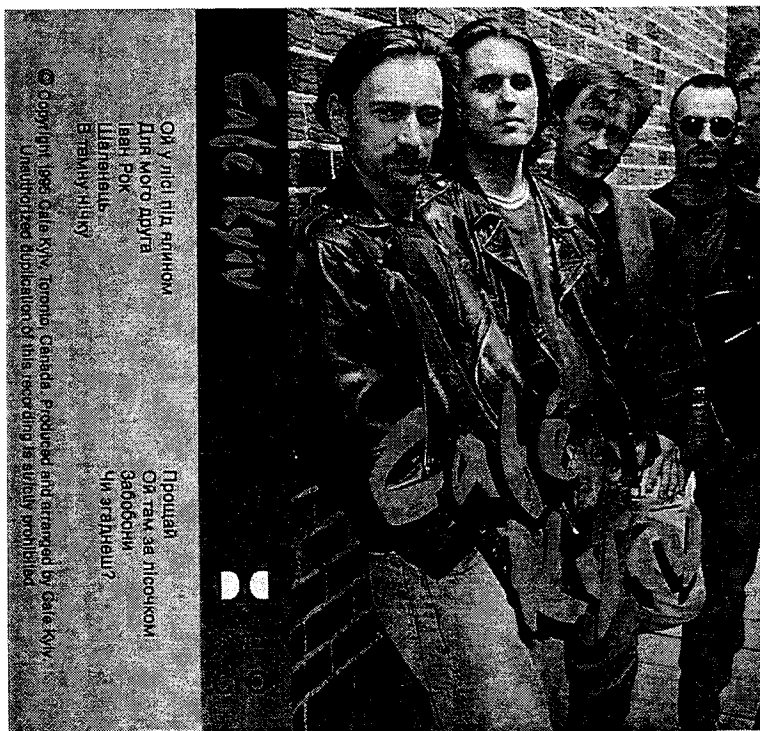
Дальшим проблемою є зростаюча нехочівка Німців до чужоземців, яку відбивають також на Лужичанах. Становить, що чувають вони, що „ти говориш по німецьки”, або на стінах набиті написи: „Лужичани вон!”. Залишається надія, що більша ненависть до Лужичан не розвине, хоча б як мінімум не буде без різних менших конфліктів між обома народами. Якщо ці негативні досвідчення не пересягнуть меж, можуть пробудити в Лужичанах здорового духа опозиції, допоможуть їм в знаходженні своєї ідентичності.

Недалеко лужицькій вусі Ралбичі стоїть великий дерев'яний хрест, на якому видно напис: „BĚCHMY – SMY – BUDŽEMY” (були ми, єсте ми, будемо). Доки стоїть цей хрест чистий...

З гóрнолуژیцького переклала
Ева Сіатковська

³ Одноразова фундація уряду Саксонії, яка мала бути заснована для розвитку науки і культури лужицької – перекл. tłum.

Чи пам'ятаєте їх?..

Кафе Київ

- Сторона I
1. Ой у лісі під ялином
 2. Для мого друга
 3. Іван Рок
 4. Шаленець
 5. В темну нічку

- Сторона II
1. Прощай
 2. Ой там за лісочком
 3. Забобони
 4. Чи згаднеш?

Cafe Kyiv

- Side One
1. Under the evergreen
 2. For my friend
 3. Ivan Rock
 4. Maniac
 5. In the dark night

- Side Two
1. Farewell
 2. Beyond the forest
 3. Superstition
 4. Can you guess?

© Copyright 1995 Cafe Kyiv, Toronto, Canada
Produced and arranged by Cafe Kyiv. Unauthorized
duplication of this recording is strictly prohibited.

Стоять від ліва: Роман Лайкош – гітара, вокаль; Роман Соколич – клявіші; Борис Ковальський – бас гітара; Ярослав «Пайонк» Назарович – ударні інструменти, другий вокаль.

Презераме старі фотографії...

◀ Іван і Теофіль Лешки і Любомир Горошак з Фльоринки на відпусті в Брунарах в 1941 році.

Служниці о. Володимира Гайдукевича і син Славко, пізніший вчитель IV ліцею в Лігніці.

◀ Параска Тухоник, бабуся о. Чухти, священника зі села Пантна (чоловік загинув в бою в рядах УПА на Словаччині).

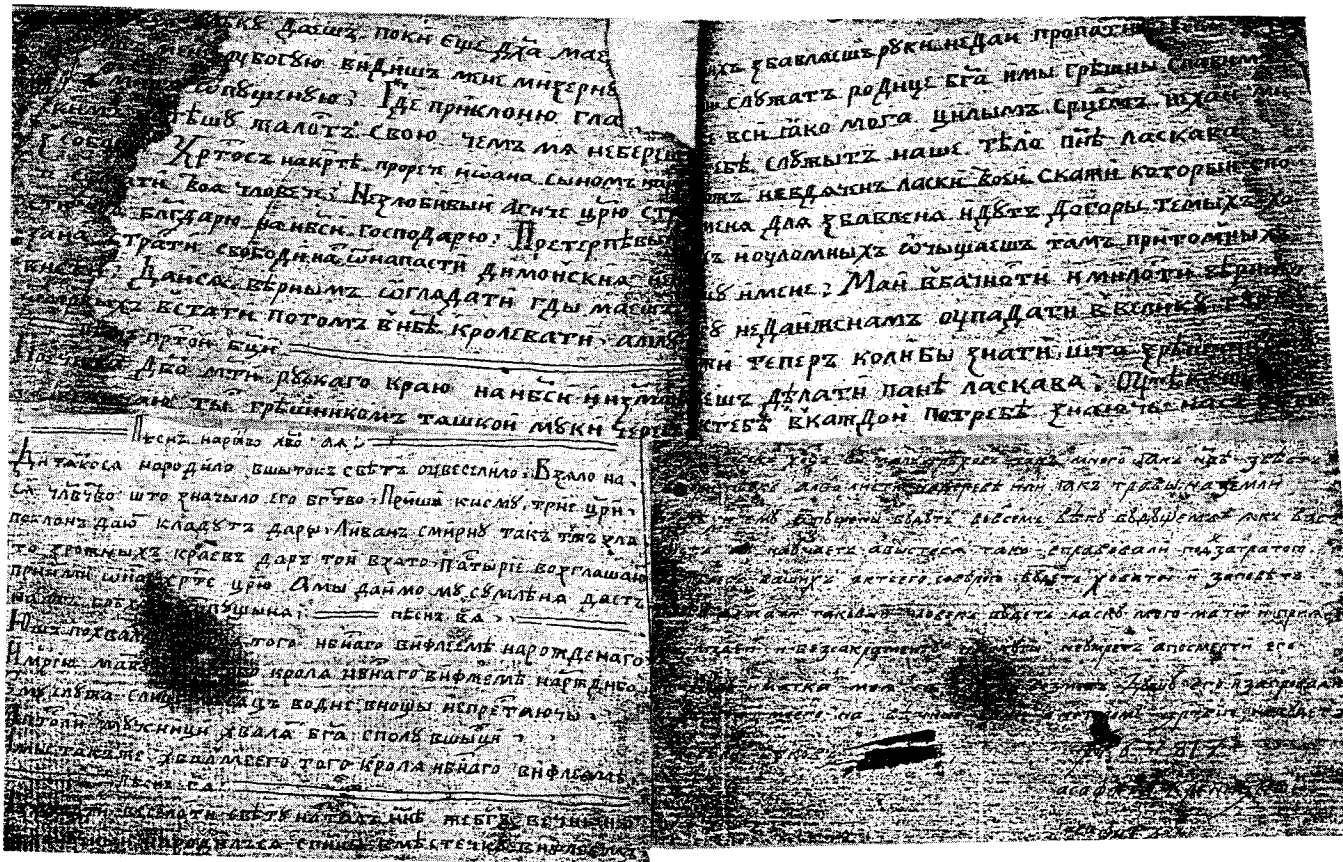

Сестри Василянки зі сіл Волівець і Крамна.

◀ Зведений церковний хор зі сіл Лосе к. Криниці і Нова Весь при церкві в селі Мачійова, 1936 рік, (диригент хору Лев Кобаній з Лосього (бородатий)).

...і старі рукописи

«Пісні Набожнія»

При нагоді збирання експонатів на виставу присвячену 400-літтю Берестейської унії я натрапив в Позжадлі (коло Лагова Любуського, Зеленогірщина) на старий рукопис – церковний співаник. Його власником є п. Катерина Родак (родом з Ястрабика коло Криниці). Співаник нараховує 42 картки (84 нумеровані сторони), зшиті мотузком і обложені текстурою (але є тільки передня обкладинка), бракує правдоподібно 5 останніх карток, які хтось мабуть вирвав або знищилися з браку другої обкладинки. Співаник писаний староцерковнословянською азбукою. На одній стороні слід підписів: «Тиліщак». Розміри співаника в сантиметрах: 17 (ширина) і 11,3 (висота). На останній стороні написана дата і підпис: «року 1817 асафат Креницкий». Виходить отже, що співаник має принайменш 180 років! На першій стороні написаний польськими буквами напис-наголовок: «Пісни набожнія». Є також спроба писати кирилицею роки 1866, 1906. На другій прізвища: «Йохана Тиліщак», «Йоаннес Тиліщак», «Родак», «Родак». На внутрішній стороні обкладинки є повторюваний напис: «Дімітрі Тиліщак» та «Нумер Дому 25». В співанику є 55 пісень на різні свята. На останніх 7-сторінках є т.зв. «Лист Божий». В основному тільки його

стосується підпис «року 1817 асафат Креницкий». «Лист» і пісні писані іншою рукою. Можна тоді додумуватися, що самі пісні написані раніше. Крім цього між піснями на трох сторінках є вписаний текст двох інших авторів (два різні почерки письма, сьогодні трудні до відчитання). Пісні не нумеровані, але кожна має наголовок. В числі 55-и пісень є пісні на празники Господські (26), в цьому на Різдво 16., Богородичні (13), Святим: Николаю – 4. Й. Хрестителю 4, Й. Богослову 1. Євангелистові Йоану, Євангелистові Луці 1, жалібні 3. «на покаянні» 2, помершому 1. Співаник може зацікавити літературознавців, напевно мовознавців і етнографів. Староцерковнословянська мова з численними українськими, в цьому місцевими лемківськими і польськими признаками. Займенник «що» виступає в трох формах: «что» (староцерковнословянське), «што» (говіркове лемківське), «що» (літературне українське). Побіч себе виступають «г» і «л» (напр.: «срого», «лди», «ніди», «бялоглова», «дрогий»). Багато також польонізмів: «пенкност», «вшисци» (але також: «вшитки»), «поневаж» (але також: «длятого»), «стигует» (гонить), «барзо» (але також: «барз»), «цуш» (що ж), «укрижований» (розпятий), «лди», «ніди» (але

також: «коли»), «оборітая радість» (дуже велика радість). Про мовну специфіку говорять лемківські ознаки: лексикальні: («вшиток», «вшитки», «меджи», «хоц»), граматичні: «Тобою», «мною», також: «Тобом», «мною», «мнов», теж «косов», «оборонов», побіч закінчень «-аю» теж «-ам» (маю, мам, тримаю, тримаю), побіч закінчень «-ает» теж «-ат» (тримаєт, омліват). Побіч закінчень «-мо» теж закінчення «-ме» («ми будеме»).

Співаник є між іншими також документом народних переконань і стереотипів: «...о якаж то біда лютра(!) за сусіда блиско мати» і «...не знають безумни жидове і пекло з ними затрясета» (Піснь о Муці Панской).

В співанику зокрема інтересні коляди, жалібні та покаянні пісні і очевидно «Лист Божий».

Мирослав Пецух

ЛЕМКИ В УКРАЇНІ...

Є кредитна кооператива!

У відомому в Європі курорті Трускавець лемки-переселенці з Низького Бескиду заснували кредитну кооперативу. Це того типу кооператива не тільки у Львівщині, але й в усій Україні заснована нашими земляками-лемками.

Побажаймо цій першій ластівці щасливого старту, успішного просперування, включно до багатого розквіту. Нехай за Трускавцем підуть також інші осередки лемків.

Хай їм щастить!

(П.С.)

Є Радоцинська вулиця!

У Пустомитах (районне містечко недалеко від Львова) живе гурт лемків із села Радоцина (колишній повіт Горлиці). Радоциняни об'єднались в товаристві «Лемківщина» з осідком у Львові, створили місцевий лемківський хор, регулярно сходяться на репетиції хору, працюють у місцевих установах, деякі мають власні бізнеси.

Для увіковічення назви рідного села на Лемківщині, пустомитівські радоциняни домоглися у місцевої влади того, що одну вулицю в Пустомитах названо Радоцинською.

Честь і слава вам дорогі радоциняни! Найбільшими активістами серед лемків із Радоцини в Пустомитах є Володимир Шуркало і Барна.

(П.С.)

Петро Львович

Кажі, кажі...

Полум'я тягнеться, коптить
нагорілим кнотом,
тіні виходять із стіни...

...кажі, кажі.

що було потім?...

...перечислить усе
верби, вишні, очерет
і свій автопортрет
із вудкою в руці,
звичаї святочні колишні,
бози, жасмин...

...кажі, кажі,

а що було потім?...

...товариші, книжки, дзвінок
теплі подмухи весни
і перескок в житті
у дні одним...

...кажі, кажі,

а що було потім?...

...страх, мундури,
брудом обліплені слова,
недокурок чадний дим...

...кажі, кажі,

а що було потім?...

...вікно вже не ділене в квадрати,
заверюхою мело,
не легко пригадати,
чи перервано старий контакт,
чи кроки теж зловили новий такт,
не той, що перед тим,...

...кажі, кажі,

а що було потім?...

...стихли вітри,
легко не самому йти,
нового вогника спалах,
станув обов'язок в дверях,
шляхом іти вже з ним...

...кажі, кажі,

а що було потім?...

Тіні збентежено вертаються
на місце на стіні,
поправити свічу, нехай горить

чи рік,

чи день,

чи мить.

АНТОНІНА СЛОТА, уроджена Пласконь в 1946 р. в с. Нова Весь, коло Криниці (зах. Лемківщина). Акція «Вісла» загнала ей з цілом родином до Стобна, коло Тчянки (тепер Пільське воєв.), де прожила молоді роки. Нецілих 30 років тому назад вийшла заміж за Антона Слоту в Позжадлі (коло Лагова Любуського, Зеленогірське воєв.), родом з Ястрябика коло Криниці).

В Позжадлі ей високо цінять – довгі роки солтисувала. Мають двоє дітей: Оля студіює в Зеленогірській Політехніці, Юрко у Вищій Школі Педагогічній.

Пані Антоніна юж од кількох років записує собі деякі вірші, што приходять їй до голови при господарських роботах, найчастіше при опоряджуваню худоби. Вірши пише лемківском говірком з рідной Новой Веси, але польском азбуком. Має надію, же люде читаючи ей вірши дашто ся змінят. Била би щаслива, як би завдяки ей віршам дахто направив на Лемківщині хоц єден камінь на цментері. (М. П.)

Григорій Пецух. Автопортрет.

50 років

Як-зме гори опуццали, серце ся скалічило,
І хоц 50 років, цілий час крвавило.
Крвавит і крвавити буде,
Бо правдивий лемко о горах нігда не забуде.

Смутно ту жиєме, як би-зме спали,
Час, би-зме до борні стали.
Не шаблями, бо-зме не козаки,
Наши красні співанки, як червени маки.

Не біймєся, заспівайме,
Ладни співанки маме.
Бо поляки добри знають,
Же сусідів лемків мають.

Заспівайме раз, другий і третій,
Най голос хоц на друге село долетит.
Най спів розносит по цілим краю,
Най дойде всяди, де лемки мешкають.

Лемки розсіяни а край широкий,
Аж вшитки зачнут, мине десят років.
Я розумію тих,што єдни в селі мешкають.
Они навет по-тихи не співають.

Найвищий час нашу культуру показати,
Бо може по нас нич не зостати.
Треба ся спішити, бо як одійдут стари люде,
То для нас молодих співанок не буде.

Єст мі смутно, аж серце мя болит,
Же наша культура є іщи в неволи.

Наша віра

Там на горі, за ліщином,
Сідит баба з смутном міном.
Сідит собі, та й думає,
Чи для світа серце має.

Бо в ей серці жаль загостив,
Як би дахто довго постив.
І юж не зна, чи ся смутит, чи радує,
І як в вірі житя смакує.

Серце болит, жити треба,
Аби дійти аж до неба.
А і діти як-зме виховали?
Жеби-ся нашої віри виперали?

Служба Божа рано о девятій,
Треба завчасу нам встати.
І треба красні ся убрати,
Автом до села приїхати.

Лавка зимна, мова дивна,
Же не ходжу, я невинна,
Же мя мама не навчили,
А прецінь з той віри били.

Же треба ся посвятити,
Жеби до неба по смерти іти,
Жеби дашто по нас зостало,
Жеби не било нас так мало.

Отец повідають до громади,
Сут округни, нема ради.
Треба нас до віри привернути,
Аби о Бозі і горах не забити.

23.XI.96

Іван Головчак

В день Різдва

Так біленько на просторах...
Гучно дзвонить Святко –
Народилося у горах
Божеє Дитятко.

Сяє радість, світить всюди,
Наче сонця точка.
Идуть до Храму щирі люди
Привітять Синочка.

Там Свята Марія – Мати
Сповива Малятко,
Щоб не змерзло в шопі-хаті,
Миле Отрочатко.

Там прибули вже співають
Синові Малому...
Щиру вдячність посилають
Господу Святому!

Вельмишановний Пане Редакторе!

*Прийміть сердечну подяку за 15-й номер
«Ватри»!*

*Одночасно Вам, творцям журналу
Зичу щастя в Новим році.
Ще здоров'я, мов води у морі,
Й успіхів на кожному кроці.
Хай Вам сяють небеса святеньки
І овеснюють щоденно,
Щоб жилося Вам для всього люду
Продуктивно і приємно.
Зичу Вам та Рідним і Знайомим...
Розквіту добра і втіхи.
Хай ніколи не лишає приятель
Ваших серць, як сонце – стріхи.*

З повагою І. Головчак

*Напила пива, напила вина, така я весела, як
мала дитина
(з приспівок куми на хрестинах)*

Хрестини

Ой веселі то були лемки як хижка в хижку, село в село, гора в гору, сусідували з собою на своїй відвіток землі. І на діти був тоді урожай, так що 6 до 10 дітей в родині то було нормальне явище. Часто котресь з них слабувате скоро померло і ніхто з того не робив трагедії. Решта росли як на дріжджах і по якомусь часі, десь у світі знаходили собі місце. Родиче не радо ділили газдивку і переказували їй звичайно найстаршому синові. Решті дітям визначували спадок і приставай, де хочеш, або мандруй «за вельку млаку» в пошуках щастя.

Сам обряд св. Тайни Хрещення, від Попраду до Дону, був той самий і немає потреби його повторяти. Навет надавані на хресті імена були такі самі як десь коло Полтави чи Винниці. Були тут Сергії і Насті, Кузьми і Мотрі, Василі і Орини ітд. Тільки Івана в метриці вписували по-руськи Іван а звали вже по-гугешньому «Ваньо». Можливо, що на такій величезній географічній довжині, хрестини котрі тут звали «кстини» мали відмінний характер вже від стосунково близького Львова, бо лемки в тих випадках були дуже винахідливі і багато

в дечим були неповторні решті українського народу.

Саму гостину «кстин» не било аж так тяжко зробити, бо прошені гості, кумове, сусіди, близька і дальша родина родина на день скорше, нанесли ту всякого добра, так що газдови вистарчило зняти шкіру з котрогось барана і – мається розуміти – купити пива, вина чи горівки (самогонка до другої світової війни не була тут знана). Просили і по двадцять пар кумів, котри несли до церкви так звані «крижма», то значить хустини або інше нове полотно. Хрестини Няньом і Маmom били тільки тільки двоє з найближчої родини.

Справляли хрестини часто і з музикою, так звані «грані кстини» і гості не тільки їли, пили і співали, але і гуляли до білого рана. Такі «кстини» мав і я і грали на них лемківські цигане аж з Устя Руського, про що не раз розказували мені Мама і Баба Марина. Мої родичі женились на еміграції в Пенсильванії і по першій світовій війні привезли з собою двох малих «гамериканів». Я родився вже на своїм «лемківським печу» і мабуть тому моїм родичам було так весело, що до моїх «кстин» доложили ще «золотий таляр». Дали мені звичайне лемківське імя Симеон, що в нашій говірці кличуть «Семан». Мої брати то Василь і Миколай. Звичайні імена в лемківським селі.

Семан Мадзелян

Мадзеляна

10/15

В. Магдзеляна 1992

Графіка Василя Мадзеляна «Хрещення»

Видає: Zarząd Główny Zjednoczenia Łemków w Polsce, ul. Hallera 20/19, 38-300 Gorlice.
Редагує колегія: Петро Шафран, Лев Галь, Михайло Ковальський (головний редактор) – ul. Armii Ludowej 16/5
66-400 Gorzów Wlkp.
Фотонабір, технічне оформлення: „Турса” sp. z o.o., 03-614 Warszawa, ul. Kościeliska 7, tel. 679-95-47.
Stanowisko Redakcji nie zawsze pokrywa się z poglądami autorów.